

ВІСНИК

THE HERALD

-VISNYK

*Свобода народам!
Свобода людині!*

Спільно - політичний місячник

З М І С Т

Звернення Проводу ЗЧ ОУН до української громадськості з нагоди 25-річчя постанови УПА	1
Марко Бовслав — Молитва повстанця	2
Степан Бандера — Національно-визвольна революція і ро- сійські протикомуністичні сили	3
Ігнат М. Білинський — Світовий Конгрес Вільних Україн- ців — перспективи і висновки	6
Леонід Полтава — Монолог поета з п'єси „Недосяжні”	9
О. Данський — Сімнадцять	10
Нестор Ріпецький — Кожний українець мусить замисли- тись	11
Лев Шанковський — Большевики про УПА	12
Микола Щербак — Полегкість (поезія)	16
Володимир Гаврилюк — Триптих	20
С. Корнич — Ялтинські помилки метяться	21
Лев Шанковський — Квантова механіка і большевицька Москва	23
І. Левадний — Автор „Книги биття українського народу”	28
Іван Манило — Семпер ідем	29
Софія Наумович — Два аспекти „розстріляного відро- дження”	30
З хроніки святкувань 25-річчя УПА	33
З нових книжок	34
Події великі і маленькі	34

ОРГАНІЗАЦІЯ
ОБОРОНИ
ЧОТИРЬОХ
СВОБІД
УКРАЇНИ

STATEMENT OF OWNERSHIP, MANAGEMENT AND CIRCULATION (Act of October 23, 1962; Section 4369. Title 39. United States Code).

1. Date of filing Oct. 1 1967. 2. Title of publication: Visnyk — The Herald. 3. Frequency of issue: monthly. 4. Location of known office of publication (Street, city, country, state, zip code): 315 East 10th Street, New York, N. Y. 10009. 5. Location of the Headquarters or General Business Offices of the publishers (Not printers): 315 East 10th Street, New York, N. Y. 10009. 6. Names and addresses of publisher, editor, and managing editor. Publisher (Name and address): Organization for the Defense of Four Freedoms for Ukraine, inc., New York. Editor (Name and address): Wlacheslaw Dawydenko, 315 East 10th Street, New York, N. Y. 10009. Managing Editor (Name and address): John Wynnyk, 315 East 10th Street, New York, N. Y. 10009.

7. OWNER (If owned by a corporation, its name and address must be stated and also immediately thereunder the names and address of stockholders owning or holding 1 percent or more of total amount of stock. If not owned by a corporation, the names and addresses of the individual owners must be given. If owned by a partnership or other unincorporated firm, its name and address, as well as that of each individual must be given). Name, Address: Organization for the Defense of Four Freedoms for Ukraine, Inc. 315 East 10th Street, New York, N. Y. 10009, (No stock holders). Principal Officers: John Wynnyk, President, 315 East 10th Street, N. Y. 10009.

8. Known bondholders, mortgagees, and other security holders owning or holding 1 percent or more of total amount of bonds, mortgages or other securities (If there are none, so state). Name, address: none.

9. Paragraphs 7 and 8 include, in cases where the stockholder or security holder appears upon the books of the company as trustee or in any other fiduciary relation, the name of the person or corporation for whom such trustee is acting, also the statements in the two paragraphs show the affiant's full knowledge and belief as to the circumstances and conditions under which stockholders and security holders who do not appear upon the books of the company as trustees, hold stock and securities in a capacity other than that of a bona fide owner. Names and addresses of individuals who are stockholders of a corporation which itself is a stockholder or holder of bonds, mortgages or other securities of the publishing corporation have been included in paragraphs 7 and 8 when the interests of such individuals are equivalent to 1 percent or more of the total amount of the stock or securities of the publishing corporation.

10. Extent and nature of circulation.

A. Total no. copies printed (Net Press Run). Average no. copies each issue during preceding 12 months 22,000. Single issue nearest to filing date 2,000. B. Paid circulation. 1. Sales through dealers and carriers, Street Vendors and Counter sales 385. Single issue nearest to filing date 35. 2. Mail subscriptions. Average no. copies each issue during preceding 12 months 19,261. Single issue nearest to filing date 1,751. C. Total paid circulation. Average no. copies each issue during preceding 12 months 19,646. Single issue nearest to filing date 1,786. D. Free distribution (including samples) by Mail, Carrier or other means:

Average no. copies each issue during preceding 12 months 913. Single issue nearest to filing date 83. E. Total distribution (Sum of C and D). Average no. Copies each issue during preceding 12 months 20,559. Single issue nearest to filing date 1,869. F. Office use, left-over, unaccounted, spoiled after printing. Average no. copies each issue during preceding 12 months 1,441. Single issue nearest to filing date 131. G. Total (Sum of E & F — should equal net ring preceding 12 months 22,000. Single issue nearest to filing date 2,000.

I certify that the statements made by me above are correct and complete. (Signature of editor, publisher, business manager, or owner): John Wynnyk.

ВИПРОДАЖ КНИЖОК ЗА ГОТІВКУ

Е. Маланюк: Illustrissimus Dominus Mazepa — тло і постать, стор. 32	0.50
Е. Маланюк: Малоросійство, стор. 36	0.50
Е. Маланюк: До проблеми большевизму, стор. 82	1.00
Е. Маланюк: Нариси з історії нашої культури, стор. 80	0.50
Е. Маланюк: Остання весна (поезії), стор. 104	1.50
* Історія Русів, стор. 346	3.00
Д. Донцов: Підстави нашої політики, стор. 210	2.75
Д. Донцов: Правда Прадідів великих, стор. 95	0.50
О. Оглоблин: Гетьман Іван Мазепа та його доба, стор. 410	6.00
О. Оглоблин: Думки про Хмельниччину	1.00
О. Оглоблин: Українсько-московська угода, сторінок 100	0.50
О. Оглоблин: Хмельниччина і українська державність, стор. 24	0.25
О. Оглоблин: Думки про сучасну українську історіографію, стор. 87	1.50
А. Княжнинський: На дні СРСР, стор. 232	2.75
У. Самчук: Чого не гоїть вогонь (роман), сторінок 288	3.75
Ф. Одрач: Щебетун (повість), стор. 294	2.50
Т. Ерем: Совстський акваріум, стор. 142	0.50
Л. Старицька-Черняхівська: Останній сніп, сторінок 44	0.50
Л. Старицька-Черняхівська: Іван Мазепа, сторінок 154	1.25
М. Щербак: Багаття (лірика), стор. 64	0.75
М. Щербак: Шлях у вічність, стор. 29	0.25
В. Гришко: Панславизм в совстській історіографії і політиці, стор. 37	0.25
Б. Кравців: Людина і вояк (сл. п. Р. Шухевича-Чупринки), стор. 31	0.25
РІЧНИКИ „ВІСНИКА” за 1960, 1961, 1962, 1963, 1964 (тверда оправа)	6.00

Замовлення висилати на адресу:

V I S N Y K

P. O. Box 304, Cooper Station
New York, N. Y. 10003

ВІСНИК

ЗВЕРНЕННЯ ПРОВОДУ 34 ОУН

ДО УКРАЇНСЬКОЇ ГРОМАДСЬКОСТІ З НАГОДИ 25-РІЧЧЯ ПОСТАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ПОВСТАНСЬКОЇ АРМІЇ

Неймовірно важкий час переживав український народ восени 1942 року. На наших землях шаліла жорстока друга світова війна між двома кровожадними імперіалістичними силами — гітлерівсько-німецькою і московсько-більшевицькою. Німецькі й московські тюрми й концтабори заповнювалися українськими патріотами, відбувалися масові вивози українського населення на каторжну роботу до „Райху“, безнастанні грабуни, розстріли свідомих українців, шалів масовий терор окупантів. До цього ще треба додати злочинні акції польських і совєтських диверсійних банд, що діяли в німецькому заїллі й знущалися над українським населенням, — і будемо мати, приблизно, образ того тяжкого становища, в якому опинилася Україна наприкінці 1942 року.

Здавалося, що ситуація українського народу була безнадійна. Велика кількість провідних членів ОУН на чолі зі сл. п. провідником Степаном Бандерою та головою Тимчасового Державного Правління Я. Стецьком перебувала в тюрмах або концтаборах. Терор німецьких і московсько-більшевицьких наїзників зростає, зростає й економічне зубожіння населення та політична безвідповідність.

В таких умовах українські націоналісти-революціонери, яких уже тоді наріз називав бандерівцями від імені Степана Бандери, організують у м. жовтні 1942 року перші повстанські відділи до боротьби з окупантами, з яких створилася всенациональна Українська Повстанська Армія. Власне, УПА дала українському народові справжніх оборонців української землі, які своєю безкомпромісовою збройною боротьбою з наїзниками по-геройськи захищали права української нації на свою Самостійну, Соборну Українську Державу.

З перших повстанських загонів, що створилися на Поліссі, а потім на Волині, розрослася революційна армія України, яка своїм героїзмом, ідейністю, організованістю та дисципліною перевищувала кожен іншу повстанську армію тодішньої Європи. Повстанські дії з Полісся і Волині поширюються й на інші області України, всюди там, де були сприятливі умови для повстанської боротьби.

Провід УПА перебрав Головне Командування, що його очолював Тарас Чупринка-Шухевич, тодішній голова Бюро Проводу ОУН.

Замкнена в кордонах „Райху“ та московсько-більшевицької імперії, УПА не мала найменшої, навіть моральної, допомоги від вільного світу, вела боротьбу,

спираючись виключно на власні сили українського народу, безстрашно протиставилася обидвом наїзникам — німецько-гітлерівським і московсько-більшевицьким. У незчисленних збройних зударях з ворогом, в блискучих перемогах і болотних поразках гартувалися дух і бойова сила повстанців, і УПА виростає на найбільшу і найприкладнішу революційну армію, що її знала Європа. Сила її була не тільки у воляцькому знанні її Головного Командування, старшини, підстаршини і вояків, у знаменитій повстанській стратегії й тактиці, а передусім у тих духових прикметах, якими відзначалися упівці: велика ідейність, безмежна відданість справі визволення України, безприкладна відвага, прагнення перемоги над катами власного народу і ворогами не тільки України, а й цілого волелюбного світу.

Надхнена духом поляглих за волю України своїх лицарських предків, насажена революційністю Організації Українських Націоналістів, що в той час зростає на непереможну політичну й революційну силу, Українська Повстанська Армія стає збройним захистом українського народу від усіх терористичних ворожих акцій, його гордістю і славою.

У безпосередніх боях з регулярними гітлерівсько-німецькими та московсько-більшевицькими збройними силами УПА своїми численними перемогами над ворогом розвіяла міт про неможливість успішної боротьби з такими потугами, як гітлерівська Німеччина та більшевицька Росія, закріпила в душі українського народу почуття віри у власні сили, розбудила національну гордість, що її ворог намагався знищити за всяку ціну.

УПА була не тільки найкращою збройною революційною силою тодішньої Європи, вона дуже швидко перетворилася у пробойовика політичної сили на Сході Європи й Азії, кинувши клич „Свобода народам, свобода людині!“ У своїх численних повстанських публікаціях вона розвинула свою політичну програму, метою якої стало визволення всіх поневолених народів шляхом національних революцій та їх координації. УПА організовує повстанські формації інших поневолених Московно народів, допомагає їм у їх боротьбі і таким чином стає авангардом усіх тих революційних сил, які підняли зброю проти німецьких і московських наїзників. Високі моральні, політичні й військові прикмети УПА, її героїчна боротьба, ідейність, дисциплінованість і хоробрість її старшин, підстаршин і вояків стали новим розділом української історії, розділом, що записаний золотими буквами і має вирішальне значення

у дальшій підготові остаточного переможного бою української нації за волю і державність.

Політична доцільність і нові обставини, що витворились після закінчення другої світової війни, підказали Головному Командуванню УПА змінити форми революційно-визвольної боротьби. З широких повстанських дій непереможні повстанці перейшли в революційне підпілля, яке продовжує визвольну боротьбу українського народу. Наснажений героїзмом і життєдайністю вплив героїчної боротьби УПА міцно позначився й на молодому українському поколінні.

Не помилилися автори Деклярації Проводу ОУН, коли після закінчення другої світової війни в Європі писали:

„На крові тих, що впали на полі бою в обороні рідних хат, сімей і населення, в наступі на гестапівські й енкаведівські гнізда й загони, індивідуальному двобою в час конспіративної підпільної боротьби, на крові тих, що замучені по тюрмах і таборах, виросла безсмертна легенда воюючої поневоленої нації, що вогненним смолоскипом горить у серцях і душах народу й освічує шлях у майбутнє. Україна живе й бореться та силою здобуває перемогу. Хай же вічна буде слава полаглим героям, що склали своє життя на жертвовнику нації”.

Так! Навіть у наші дні „співжиття” і „співпраці” демократичних західних держав з московсько-більшовицькими імперіалістами безсмертна легенда воюючої України живе далі в серцях українських патріотів. Про це говорять і той факт, що навіть у річницю т. зв. жовтневої революції в Україні далі відбуваються цинічні московські засуди українських патріотів, які виступають проти намагання Москви зломити волелюбний дух українського народу. Вказують на це й незчисленні приклади боротьби за українську духовість, за українську мову, культуру, науку й мистецтво, що їх Москва нищить варварським способом. Героїчна постава українських патріотів на судових процесах, симпатії, якими вони втішаються серед українського населення, дальший розвиток революційних процесів в Україні, — це незаперечні докази ідейних наслідків боротьби Української Повстанської Армії. Галасливим відзначенням 50-ої річниці московсько-більшовицького поневолення України Москва намагається приховати від зовнішнього світу волелюбні прагнення українського народу, патріотизм його молодого покоління та його боротьбу за волю й державність, наснажену спогадами про героїчне минуле України.

“VISNYK” — “THE HERALD”

Published by Organization for Defense of Four
Freedoms for Ukraine, Inc.

Monthly except July and August when bimonthly.
Second class postage paid at General Post Office,
New York, N. Y.

Board of Editors

Address: P. O. Box 304, Cooper Station,
New York, N. Y. 10003

Марко Босслав

МОЛИТВА ПОВСТАНЦЯ

Боже наш — Правдо і Сило,
Надія в Тобі й любов.
Просьте розплати з насиллям
Наші териння і кров.

Ворог розп'яв Україну,
Глумом збезчестив храми,
Горем засіяв руїни,
Гнані і цьковані ми.

Рідні, святі чорноземи
Соромом вкрили кати,
В пометі і гніві ростемо —
Отче, Ти їх освяти!

Батька і матір жорстоко
Ворог катує щодня.
Боже, на землю глянь оком —
Й іскру лиш кинь до вогня.

Серце громами згоряє,
Зброя в руках задзвенить,
Любі простори безкраї
Полуд'ям встануть грізним.

Отче, послухай, як гнівно
Душі борців гомонять.
Будемо з рівними рівні —
Іскру лиш кинь до вогня!

9.3 1947

Ні одна крапля крові героїв УПА і революційного підпілля ОУН не була даремно пролитаю. Ця кров, що всякла в українську землю, дає сьогодні нову силу борцям, що приходять на зміну. Вона будить горде почуття в кожного українського патріота, що Україна не скорилася тиранам, не злякалася переважаючої сили ворога. Боротьба УПА скріпила віру і переконання, що день перемоги українського народу над його гнобителями вже наближається.

У 25-річчя постанови Української Повстанської Армії з почуттям гордості і пошани згадуємо всіх її Героїв, що вкрилися безсмертною славою у боротьбі за волю і державність України. Хай і на чужині ідеї УПА мобілізують усіх українських патріотів до праці для визволення нашої Батьківщини, пригадують нам істину, що визвольна боротьба в Україні триває безперервно, що Україна непереможна і на черговому етапі. Як писав Командир УПА ген. Т. Чупринка-Шухевич, у своїй відозві до старшин і воїків УПА, — ця боротьба завершиться вже повною перемогою — створенням Української Самостійної Соборної Держави!

Вічна слава Українській Повстанській Армії, вічна слава Борцям, що впали за волю і державність України!

Хай живе Українська Національна Революція — єдиний певний шлях до визволення українського народу, його державної самостійності і соборності!

ПРОВІД ЗАКОРДОННИХ ЧАСТИН
ОРГАНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛІСТІВ

ВОСЬМА РІЧНИЦЯ ТРАГІЧНОЇ СМЕРТИ

Степан Бандера

НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНА РЕВОЛЮЦІЯ І РОСІЙСЬКІ ПРОТИКОМУНІСТИЧНІ СИЛИ

(В скороченні)

...Передусім вирінає питання: чи є реальні підстави і можливості, щоб усі протибольшевицькі сили підсовєтського обшпру провадили свою боротьбу в одноцілому, скоординованому фронті? В цій справі стрічаємось з двома невірними, а взаємнопротиставними тезами.

Першу з них заступають москалі і чужинецькі проросійські чинники. Вона дає позитивну відповідь на це питання і спирається на те, що, попри всякі протилежності між народами і їх визвольними силами, всі мають спільного ворога, якого всі хочуть усунути, отже це дає базу для спільної скоординованої протибольшевицької боротьби. Тому всі справи, які є предметом розходжень і ворожнечі, зокрема питання майбутнього ладу на місці ССРСР, повинні бути відсунені, поки большевизм не знищений.

Друга: протилежна теза говорить тільки про спільний і єдиний протибольшевицький фронт, який творять визвольні сили поневолених неросійських народів. Щодо московських протикомуністичних сил і стремління у цій концепції існують два варіанти. Перший з них каже, що московські справжні протибольшевицькі течії знаходять спільну мову з поневоленими неросійськими народами на платформі антикомунізму та антиімперіалізму, і тому їх зараховується, принаймні теоретично, до того спільного фронту. За другим варіантом у російському народі немає справжніх, діючих протибольшевицьких течій ні сил, бо всі москалі проїняті імперіалістичним наставленням, яке заглушує навіть ворожнечу супроти комуністичної системи і режиму так, що коли йдеться про активну боротьбу, то всі москалі, теж антикомуністи, будуть обороняти неподільність большевицької імперії...

Нема підстав ні потреби заперечувати, що в російському народі є теж протибольшевицькі настрої і тенденції, що є чимало москалів переконаних противників комуністичного ладу і режиму, які бажують його усунення і зміни. Не дивлячись на московські корені большевизму та на його тісне сполучення з московським імперіалізмом, ці протикомуністичні настрої і стремління є поважним фактором, який утруднює становище режиму, а в певній ситуації може відіграти поважну роль в активній протирежимній боротьбі. В інтересі загального протибольшевицького змагання, в тому теж і в інтересі визвольної революції поневолених Московських народів, є якнайбільша активізація і посилення цих протикомуністичних тенденцій і сил в Росії.

З другого боку, було б великою помилкою вважати, що ці протирежимні настрої серед російського народу можуть бути рушієм такої самої революційної боротьби, як в інших народів, що змагаються за своє націо-

нальне визволення. В політичному наставленні москалів, загалу російського народу, домінували й домінують імперіалістичні тенденції. Якщо москалі ставляться вороже до існуючого ладу і готові до революційної боротьби, то це стосується тільки до усунення комуністичної системи і режиму в ССРСР при збереженні існування російської імперії. Про її розвал та створення на її місці незалежних національних держав вони й не думають. Навпаки. Більшість тих москалів, що готові до активної боротьби проти комуністичного режиму, висупляють самі на захист імперії чи то як нова імперіалістична сила, чи навіть у большевицьких рядах, заляжно від загальної ситуації.

Отже, в класифікації всіх протибольшевицьких процесів і сил, які діють чи існують ще лише в потенції на підбольшевицькому обшпрі, приходиться розрізнити дві головні групи: перша — це національно-визвольні змагання і революційні сили поневолених Московських народів, які ведуть боротьбу за своє визволення з-під російського імперіалізму, за знищення большевицької системи та за побудову своїх національних держав із власним, некомуністичним ладом. Всі ці визвольні рухи мають спільний знаменник як у негації, так і в позитивних цілях: всі вони ведуть боротьбу проти російського загарбницького імперіалізму та його носіїв усіх політичних забарвлень, зокрема проти большевизму та проти комуністичного режиму і системи. Кожен народ бореться передусім за власну державну незалежність, не обмежуючи до того своїх визвольних цілей. Розвал російської імперії, обмеження російської держави до російських етнографічних територій та повне визволення всіх народів від російського панування є спільною метою всіх, бо тільки це створить певні передумови і гарантії для тривалого визволення кожного народу зокрема...

Другу, значно слабшу, але цілком окрему групу творять російські протикомуністичні елементи. Як уже сказано, їх протибольшевицьке наставлення впливає з негації комуністичної системи і доктрини та веде до поборювання режиму за створення нового державного і суспільного устрою, але при збереженні цілості імперії. Визначування питомої ваги цього чинника в протибольшевицькій боротьбі на підставі загальної кількості москалів та їхнього панівного становища в імперії було б помилковим. І то не тільки з огляду на проблематичність процентового відношення кількості антикомуністів до відданих режимові елементів. Йдеться передусім про якість того потенціалу у протибольшевицькій боротьбі, про його психо-політичне роздвоєння, а через те й низьку наснагу, а то й непевність. Хоч москалі-антикомуністи мають спільну з національно-виз-

вольними рухами негативну настанову супроти комунізму, то одночасно їх лучить і рівняє з більшовиками імперіялістичне наставлення, ворожість проти самостійницьких змагань поневоленних народів.

При такому стані нема одної платформи для спільного фронту національно-визвольних і російських антикомуністичних сил. Те, що одні і другі є проти комуністичного режиму і комуністичної системи, ще не становить достатньої підстави для якоїсь політичної й оперативної координації так, щоб можна говорити про спільний фронт. Коли йдеться про позитивні цілі, то між національно-визвольними змаганнями поневоленних народів і протирежимними стремліннями в російському народі існує діаметральна протилежність і взаємна ворожість. Але навіть у негативному наставленні нема між ними спільного знаменника.

Поневолені народи, ведучи боротьбу проти більшовизму, поборюють у ньому не тільки комуністичний устрій і режим, але такою самою мірою московську імперіялістичну силу та її панування. Розділяти ці дві природи і дві функції більшовизму, зокрема у чужонаціональних, неросійських країнах, які він насильством втримує в складі ССРСР, неможливо, бо вони органічно зросли. Коли б же навіть існувала практична можливість вести боротьбу з більшовизмом у такий спосіб, щоб знищувати тільки комунізм, а не заторкувати самої імперіяльної конструкції та її установ, то це було б цілком суперечне з визвольними прагненнями поневоленних народів...

Отже, якщо в поневоленних країнах революція мала б усувати тільки комунізм, а імперіяльну державну конструкцію зберігати, тоді на місце більшовицьких установ і елементів мали б прийти аналогічні до них, хоч не комуністичні, але так само віддані Москві, замість будування незалежного, національно-державного життя. Не можна вже ніяк ждати від поневоленних Москвою народів такої наївності, щоб, після найбільшого історичного досвіду в тому відношенні, скидаючи одне московське ярмо, накладали собі нове, власними руками...

Заключний висновок з повищих міркувань такий, що національно-визвольні революції поневоленних Москвою народів та протикомуністична боротьба всередині російського народу не творять і не можуть творити одного фронту, одного революційного процесу. Кожний з цих двох процесів має інші цілі і мусить розвиватися своїм власним шляхом. Національно-визвольні змагання могли б мати спільну мову і йти в одному фронті тільки з такими московськими протикомуністичними силами, що не мали б імперіялістичних тенденцій, не протиставилися б самостійницьким цілям поневоленних народів ні в концепції, ні в практиці. Але таких сил, ні такої концепції з поважнішим впливом серед москалів немає.

Всякі намагання з'єднати протиставлені собі взаємно протибільшовицькі сили і рухи в одну цілість принесли б тільки шкоду кожному з них і загальній протибільшовицькій боротьбі...

Конкретизуючи ці міркування, стверджуємо, що протибільшовицька боротьба поневоленних народів втратила б свою силу, якщо б з неї вилучили національно-визвольні, самостійницькі цілі та звести її до виключно протикомуністичних меж нарівні з московською протирежимною, але так само імперіялістичною дією. Такого упадку революційного духу не спинила б теж найбільша ненависть цих народів до комуністичного ладу і режиму, бо вона нерозривно зв'язана з такою ж ненавистю до московського загарбницького імперіялізму та з прагненням повного і всебічного визволення. Коли ж розколоти надвоє живу душу, чи розврубати живий організм, тоді жадна половина не здібна до життя. Поскільки ж національно-самостійницьких прагнень не можна здушити в українців та в інших уярмлених Москвою народів, то вони розсаджували б, замість скріпляти, спільний з московськими імперіялістами фронт...

На цьому місці доводиться ще заторкнути концепцію т. зв. попередрішення. Її зміст полягає в тому, що питання майбутнього геополітичного ладу на території сьогодишнього ССРСР мало б залишитися відкритим до часу усунення більшовизму, а протибільшовицькі сили, як поневоленних народів, так теж російські мали б стриматися від всяких заходів у напрямі вирішення цього питання в один чи в другий бік: самостійних національних держав чи збереження багатонаціональної імперії.

З попередніх з'ясувань видно виразно, що така концепція не має жадного ґрунту ані серед поневоленних народів, ані серед москалів та й сама думка попередрішення в засадничому питанні майбутнього ладу цілком несумісна з будь-яким визвольним змаганням. Ця концепція є продуктом чужоземних сил, які хочуть мати вплив на сучасний і майбутній розвиток протибільшовицьких сил і дій, але при тому не рахуються з їхньою природою і їхніми прагненнями, тільки керуються власними політичними раціями. Ці чужоземні чинники хотіли б на базі попередрішення механічно злучити для спільної протикомуністичної боротьби два протиставлені табори, про які тут мова. При цьому їм ідеться передусім про те, щоб не мати комплікацій і труднощів у своїй власній політичній акції на цьому відтинку, щоб не стояти перед альтернативою — на котру сторону краще ставити у проти-советській акції...

Ми переконалися, що національно-визвольні змагання поневоленних Москвою народів не можуть творити спільного фронту з російськими імперіялістичними, хоч і протикомуністичними діями. Який тоді уклад цих несполучених сил і процесів відповідає рації загальної протибільшовицької боротьби? Відповідь на це питання виникає з тих же попередніх з'ясувань: поперше, вони повинні творити два цілком окремі фронти і, подруге, досягти дії кожного з них повинні бути розмежовані так, щоб було якнайменше площин стикку, а тим самим і — ударів поміж ними.

В такому укладі кожний з цих факторів може проводити свою боротьбу з більшовизмом відповідно до

власної ідеологічної і політичної настанови. В кожному разі, як поневолені народи, так теж московські антикомуністи можуть і повинні б в такій ситуації спрямувати всі свої сили на головний фронт — проти більшевизму. При такій розв'язці повне розгорнення боротьби на двох окремих фронтах, всіми належними до них силами матиме такий самий ефект для загальної протибільшевицької справи, як зосередження і координація всіх цих сил на одному, спільному фронті. Деякі від'ємні наслідки розділення сил на двох окремих і цілком нескоординованих, ні в політичному, ні в оперативному відношенні, фронтах, вирівнюється аналогічними комплікаціями, які постають з того приводу для більшовиків. Зокрема під політичним оглядом більшовикам трудно звести до спільного знаменника боротьбу з такими взаємнопротилежними ворогами: з одного боку приходиться переліцтовувати московських противників відкликом до російських імперіялістичних настроїв, а з другого боку, треба б протиставити кличами відвертати вітер від вітрил національно-самостійницьких прямувань...

Узглядаючи ці всі сумніви і суперечності, мусимо уважати російський протикомуністичний потенціал певним фактором у загальній протибільшевицькій боротьбі. Все ж таки, активізування цього фактору на окремому, чисто російському фронті, в російському середовищі і на московських землях — є доцільним і корисним. Навіть слабкі протибільшевицькі дії в самій Московії, які підмінують головну базу ворога, мають важливе значення. Передумовою позитивної оцінки акції в тому напрямі є те, що вона не може вестися коштом будь-якого послаблення національно-визвольних, протімперіялістичних сил і дій.

Які ж висновки для самостійницької політики і національно-визвольної боротьби виникають із з'ясованої оцінки російського протикомуністичного фактора? Перший, головний висновок вже був поданий — це засада цілковитого відмежування московських протикомуністичних сил і акцій від національно-визвольних рухів уярмлених Москвою народів. Дотримуючись цієї передумови, ставимося позитивно до московських протикомуністичних дій, ведених у російському середовищі і на російській території. Передусім намагаємось спрямовувати московські антикомуністичні сили до активної боротьби проти більшевицького режиму на корінній російській території, за владу у самій Росії. Поскілки неросійські, національно-визвольні сили мають змогу впливати на виникнення московських протирежимних акцій і підсилювати їх, то повинні розвивати діяльність теж у тому напрямі. Але такі можливості дуже обмежені. В основному треба приймати, що розвиток московських протирежимних дій, як досі, так і в майбутньому, буде йти цілком поза засягом наших впливів і буде наставлений проти нас...

Можливість творення другого московського фронту проти національно-визвольних змагань уярмлених народів має поважні завдатки і її треба враховувати у планах розгортання революції. Цей другий московський фронт виступив би під антикомуністичними гас-

лами, але проти самостійницьких змагань, був би так само агресивно-імперіялістичний, як більшевизм. Коли з цього боку буде накинена національно-визвольним рухом боротьба, тоді треба її прийняти і боротися на два фронти. Але поки не доходить до безпосередніх ударів, а теж в розгарі боротьби, мусимо мати на увазі протиставність і взаємну ворожнечу між обидвома російськими імперіялістичними фронтами.

Основною напрямною політики і стратегії національно-визвольних рухів у тому питанні є докладати заходів, щоб існував і був активним московський протикомуністичний фронт, навіть тоді, коли він рівночасно звертається проти них. Вирішне значення має питання, чи дотичні московські сили справді ведуть активну, поважну боротьбу проти більшевицького режиму, крім свого імперіялістичного поборювання самостійницьких рухів, чи навпаки — протисамостійницька боротьба є їхньою властивою й єдиною дією, а протикомуністичні гасла служать їм тільки для прикриття та обману. В останньому випадку маємо діло з закаптуреними спільниками більшовиків і їх не можна ніяк зараховувати до антикомуністичних сил. Коли ж маємо проти себе справжні антикомуністичні московські сили, які активно борються з більшовиками й одночасно творять фронт проти самостійности поневолених народів, тоді цей фронт трактуємо як другорядний, поки більшовики залишаються головним, найгрізнішим і найсильнішим ворогом. Такий наш другий висновок з оцінки значення московського протикомуністичного фактора.

Щоб цю настанову розуміти правильно, треба завжди мати на увазі, що основним і незмінним ворогом самостійности поневолених народів є московський імперіялізм, усі імперіялістичні сили. Росії. Але ці сили можуть виступати проти національно-визвольних змагань, як моноліт, одним фронтом, або можуть бути так розбиті, розділені внутрішньою боротьбою, що через те значно зменшується сила їх збірного наступу на інші народи. Ця друга ситуація є корисніша для визвольних змагань і власне йдеться про її виникнення і втримання. Якщо всередині російського народу, який є носієм загарбницького імперіялізму, буде поважний внутрішній заколот і завзята взаємна боротьба, тоді легше провадити визвольні змагання окремо проти одних і других, ніж тоді, коли більшовики диспонують всіма російськими силами. В майбутньому в Росії можуть взяти верх антикомуністичні сили і знову створити монолітну силу імперіялістичної Москви проти самостійности поневолених народів. Тоді вони стали б головним ворогом.

Коли говоримо про головний і другорядний фронти, творені московськими імперіялістичними силами проти самостійности уярмлених, чи загрожених Росією народів, то при цьому беремо до уваги передусім силове відношення між ними. Було б помилкою трактувати одних московських імперіялістів як грізних, а других як лагідніших на підставі їхньої програми, системи і методів їхньої дії. Во під тим оглядом можуть відбуватися зміни в одному чи другому напрямі, але ці зміни

Ігнат М. Білинський

СВІТОВИЙ КОНГРЕС ВІЛЬНИХ УКРАЇНЦІВ — ПЕРСПЕКТИВИ І ВИСНОВКИ

I

Стоїмо напередодні Першого Світового Конгресу Вільних Українців. Ідея такого Конгресу не нова. Вона наснажувала уми й серця провідників українського громадського й політичного життя від 1930-их років, але втілення у чин вона знайшла щойно на американському континенті, коли то, в почутті відповідальності за сповнення своєї історичної місії, що випливає з функціонального відношення української політичної еміграції до визвольної боротьби українського народу на рідних землях, а також відповідальності за збереження і всесторонній розвиток української національної субстанції у вільному світі, верховні представництва українців в Америці — Український Конгресовий Комітет і Комітет Українців Канади — заініціювали скликання Світового Конгресу Вільних Українців і передали практичне здійснення цього великого задуму Пан-Американській Українській Конференції.

У висліді, на Сесії ПАУК, що відбулася 1960-го року в Нью Йорку, вирішено однозгідно від-

мають внутрішньоросійський характер, натомість на відношення російського імперіялізму до інших народів не мають поважнішого впливу. Боротьба з цим імперіялізмом не може зміряти тільки до того, щоб звільнитися, чи забезпечитися від однієї його відміни, залишаючи іншим відмінам змогу втриматися і знову розвинути на страшного ворога. Народи, що ведуть визвольну чи оборонну війну з російським імперіялізмом, мусять мати на меті повне його зламання, або принаймні відсунення від своїх кордонів, трагуючи усі його форми-відміни й усі московські імперіялістичні сили як однаково небезпечні складники одного й того самого ворога.

Розрізнення: головний і другорядний фронт у боротьбі з московськими імперіялістичними силами має тільки тактичне, часово обмежене значення. Йдеться про створення, підсилювання і використання такого розбиття російських імперіялістичних сил на взаємно-ворожі табори, щоб боротьба між ними послаблювала їхній спільний наступ на чужі народи. При кожноточасному укладі за головний уважасмо фронт проти панівного московського табору, яким тепер є більшевизм, що диспонує силами й засобами цілої імперії та мобілізує всі імперіялістичні прямування й енергію російського народу проти національно-визвольних змагань.

бути Світовий Конгрес Вільних Українців на основі точно окресленої національно-політичної платформи, яку ця Конференція згідно устійнила, а технічну і програмову підготовку Конгресу доручити Підготовчому комітетові в рамках ПАУК, який мав складатися з Програмової комісії при КУК у Канаді та Організаційної комісії при УККА в ЗСА. Устійнено теж тоді, що всі матеріали СКВУ мають бути випрацьовані цими двома Комісіями і спільно узгіднені на пленумах Підготовчого комітету, а після узгіднення розіслані всім запрошеним учасникам СКВУ, щоб вони висловили про них свою опінію. Беручи до уваги міжнародне значення міста Нью Йорку, як осідку Об'єднаних Націй, вирішено відбутися СКВУ у цьому місті.

Ідею скликання СКВУ прийняла українська спільнота у вільному світі прихильно, хоча до самого характеру й завдань СКВУ висловлено різні погляди. Одні хотіли бачити СКВУ маніфестаційним виявом вільного українського духа в одноразовій демонстрації для політичної популяризації справи визволення України у вільному світі, — інші висловлювали погляд, що СКВУ повинен стати структуральним завершенням громадського життя української спільноти в діаспорі. Дехто висловлював також побоювання, що СКВУ може стати зав'язкою нового політичного центру, у протизвагу до існуючих уже на еміграції політичних центрів. В усвідомленні великого політичного значення СКВУ, у відгуках на розіслані Організаційною комісією матеріали 6-ої Сесії ПАУК у справі СКВУ, виразно виявилися погляди майбутніх учасників Конгресу в тенденції не зупинятися на одноразовій маніфестації, а, навпаки, змагати до створення світової координаційної установи вільних українців, з відповідним оперативним Секретаріатом, який здійснював би чітко визначені Конгресом завдання.

В ході підготовчої праці зарисувалися деякі зумовлені засадою узгіднювання всіх проблем труднощі, які вплинули на припізнення реченця скликання СКВУ. Ці труднощі впливали також із ситуації, в якій не легко було підгото-

вити програмові матеріали, сприйнятливі для всіх учасників Конгресу, коли взяти до уваги розбіжність концепційних шляхів в українському політичному житті, а зокрема той злам, що його викликала в українській політичній думці проблема постави української еміграції до перфідних спроб Москви інфільтрувати й розкласти українську спільноту різновидними засобами т. зв. культобміну, в політичній дійсності коекзистенційної політики Вашингтону, і цим зробити її податливою на большевицьку пропаганду й знеутралізувати її волю до безкомпромісової боротьби проти ворога.

В останній фазі підготовки Конгресу виринули труднощі в усій статутівній структурі СКВУ та його Секретаріату, і в цій справі Статутова підкомісія шукала довгий час можливостей узгодити різні проєкти. Однозгідність у Підготовчому комітеті була в тому, що для здійснення постанов Конгресу та координації дії поодиноких центральних представництв на окремих континентах потрібний постійно діючий Секретаріат СКВУ. Розбіжність думок викликала доцільність творення статутівної організаційної надбудови у формі Світового Союзу Вільних Українців. У висліді дискусій переважив погляд, що на першому етапі найкраще буде залишити СКВУ постійною установою і створити лише його діловий Секретаріат.

У цьому дусі накреслено остаточний проєкт статуту, згідно з яким Секретаріат СКВУ складатиметься з 15-ти членів, що з них по чотири делегуватимуть УККА, КУК і КОУГЦУ в Європі, а по одному — Аргентина, Бразилія і Австралія. Секретаріат матиме ділову Президію з чотирьох осіб із одного терену, яка діятиме ротатійно, щодва роки, в Канаді, ЗСА і Європі. Всі рішення Секретаріату прийматимуться згідно з принципом узгодження. Конвенції СКВУ відбуватимуться щорічно по шість років. Кошти діяльності Секретаріату покриватимуть пропорційно поодинокі країни.

У практичній підготовчій праці натраплено також на труднощі у визначенні характеру маніфестації, запланованої в програмі СКВУ, і добір промовців. Щодо характеру маніфестації в Організаційній комісії при УККА переважав погляд, що маніфестація має підкреслити 50-річчя Української Національної Революції, од-

наче її не можна обмежувати тільки ювілейним ствердженням традиції УНРеволюції, як проведеного етапу українських визвольних змагань, але треба надати їй ширшого політичного змісту, підкреслюючи перманентність УНРеволюції на всіх етапах і в усіх формах її визвольної боротьби, впродовж відзначуваного 50-річчя, з наголовком на сучасний стан поневолення Москвою України і схваленням резолюції проти цього поневолення.

З такої концепції впливав також і ключ підбору промовців для маніфестації з поодиноких етапів державного будівництва — в особах президента УНР в екзилі п. Миколи Ливицького, Гетьманівни Єлисавети Скоропадської, Верховного Керманіча Гетьманського Руху, п. Юліяна Ревая — кол. прем'єра уряду Карпатської України, та п. Ярослава Стецька — кол. Голови Українського Державного Правління у Львові.

Деякі члени Програмової комісії при КУК заступали думку, що маніфестація повинна бути лише ювілейним відзначенням 50-річчя Української Національної Революції, а промовляти на ній повинен тільки п. Микола Ливицький, як представник Державного Центру УНР в екзилі. По переведенні дискусії на цю тему в Підготовчому комітеті, передано узгодження справи Екзекутиві ПАУК, яка, визначивши характер маніфестації СКВУ як політичний, запропонувала інший ключ підбору промовців — від політичних середовищ УНРади, ЗЧ ОУН, ОУН і Гетьманського Руху.

Остаточне узгодження цих двох справ, статуту і характеру маніфестації, завершило підготовчі праці для скликання Світового Конгресу Вільних Українців, що відбудеться в днях від 16-го до 19-го листопада 1967 р. в Нью Йорку та в рамках якого відбудуться теж, в днях від 12-го до 15-го листопада, світові конференції окремих ділянок українського збірного життя у вільному світі.

II

В оцінці значення Світового Конгресу Вільних Українців важливий не тільки формально-організаційний бік проблеми скликання Конгресу, але також, ще в більшій мірі, ідейний бік, а саме його основна ціль і основні завдання під час Конгресу і після нього.

Ціль Конгресу — це моральна і політична допомога української національної спільноти в усіх вільних країнах українському народові в Україні і на засланні в комуністичних країнах у його визвольній боротьбі за повернення суверенної, соборної державности, зруйнованої воєнним нападом і інвазією советської Росії.

Завданням Конгресу буде устійнити засоби і способи тієї допомоги визвольній боротьбі України та скоординувати цілу акцію допомоги так, щоб однаково діяли всі українські громади у вільних країнах, відповідно до своїх можливостей.

Крім цього, ціллю Конгресу буде скоординувати і зміцнити акцію всіх громад, щоб вся українська національна спільнота могла успішніше розвиватися у всіх ділянках свого життя та здобути для себе повну повагу і вплив у країнах свого поселення.

Щоб говорити, одначе, про допомогу українському народові в його визвольній боротьбі, Підготовний комітет для скликання СКВУ мусів спершу сформулювати сучасне положення українського народу на його землях та окреслити виразніше, як він добивається свого суверенного права.

Підкреслюючи в Основних Принципах Конгресу, що наступ Москви на Україну триває віками, що він націлений і сьогодні на знищення не тільки самих підстав українського державного суверенітету, але також української християнської прадідної Віри і Церкви, на деформування українського духового обличчя і ослаблення української біологічної субстанції, Підготовний комітет ствердив, що українська нація державно самовизначилася, проголосивши IV Універсалом 22 січня 1918 року свою державу вповні міжнародньо правно суверенною та поширивши цю суверенну Державу Актом 1 Листопада 1918 року на Західні Українські Землі й оформивши ця Державу Універсалом про Соборність 22 січня 1919 року, як об'єднуючу українські етнографічні землі. Ця суверенна державність була підтримана також іншими Актами державного будівництва нації і невпинною визвольною боротьбою в різних формах аж до останнього часу.

Утворена Москвою в ході війни проти України, УССР є тільки фікцією державности, засло-

ною для екстермінаційної політики і тотального колоніяльного поневолення України. УССР не є твором українського народу і не служить його потребам, як теж не є вона самостійною і суверенною, бо центр верховної влади знаходиться поза Україною, в Москві. Найяскравіше проявляється колоніяльна залежність України від Москви в насильній русифікації, з метою змінити етнічне обличчя української національної території та перетворити українців у т. зв. советських, а по суті російських людей.

Намаганням Москви стерти зі сторінок історії само ім'я України, в жорсткій дійсності тоталітарної колоніяльної окупації, український нарід ставить геройський спротив, який триває безперервно в різних формах визвольної боротьби, збройній, революційно-підпільній, політичній, культурній і релігійній.

Зформулювавши сучасний стан і положення українського народу в советській дійсності, Підготовний комітет підкреслив, що українці у вільному світі вповні солідаризуються з цією боротьбою і відчувають обов'язок їй допомагати ширенням у світі правди про цю боротьбу, здобуваючи в такий спосіб політичну підтримку для України в її змаганні за віднову державности.

В оцінці ситуації і визначуванні нашого відношення до українського народу треба мати на увазі, що в Україні є два чітко відмінні чинники: 1) український нарід в процесі спротиву в усіх ділянках суспільного життя; 2) окупаційний режим Російської Комуністичної Партії у формі УССР разом із службовцями та прислужниками українського роду. Ці службовці на рішальних адміністративних постах тоталітарної окупації є членами чужої, московської Комуністичної Партії і за свої привілеї мусять виконувати директиви московського партійного центру. Не виключене, що дехто з них пішов у партію ворога з намірами Валленрода на користь визвольної боротьби українського народу. Але ми не можемо знати, хто з них діє як Валленрод, а хто є сліпим знаряддям Москви, як колись Кочубей проти боротьби гетьмана Мазепи. Тим то українці у вільному світі з ворожим режимовим апаратом і його висланцями в ніякій формі у приязні стосунки входити не можуть.

(Продовження на стор. 17-ій)

ЗГУРТУЙМОСЯ НАВКОЛО СВОГО ЖУРНАЛУ!

Залишаючи рідні землі, окуповані московсько-більшевицькими імперіялістами, ми постановляли собі стати речниками поневоленого нашого народу перед народами західного світу. Вірні цьому нашому приреченню, ми багато вже зробили в тому напрямі, щоб здемакувати забріханість Москви, показати справжнє обличчя московського імперіялізму і вказати на ті злочини, що їх Москва проводить у поневолених нею країнах.

У боротьбі з московськими загарбниками поважним чинником є українська самостійницька, ні від кого незалежна преса. Про завдання цієї преси не приходиться багато говорити. Саме тоді, коли Москва рафінованими засобами плондрує українські культурні цінності в Україні, коли вона примітивізує й спрощує українську літературу, нищить українську мову, врешті, коли вона відкрила другий фронт проти українських патріотів на еміграції і всякими методами старається розкласти еміграційну суспільність — незалежницька преса є першою нашою зброєю. Хто має змогу переглядати советські газети та журнали, той знає, якою ненавистю дихають з їх сторінок найжені рядки, писані московськими вислужниками проти газет Українського Визвольного Фронту — „Шляху Перемоги”, „Вісника”, „Гомону України”, „Визвольного Шляху” та інших за вміщувани в них антикомуністичні матеріали, за викривання справжньої суті московського імперіялізму.

Головна Управа Організації Оборони Чотирьох Свобід України (ООЧСУ) вже понад 20 років, поборюючи фінансові труднощі, видає місячник „Вісник”. Тих фінансових труднощів не було б, якби кожний член та симпатик Організації Українського Визвольного Фронту став передплатником цього журналу і включився раз на рік у збірку на його пресовий фонд, який є єдиним допоміжним фінансовим джерелом Видавництва.

Проголошуючи щорічну кампанію збірки на Пресовий Фонд „Вісника”, закликаємо Друзів і Приятелів, всіх Людей Доброї Волі жертвувати щедро у переконанні, що кожна, навіть мала жертва не піде на марно, а стане вкладом у справу допомоги Батьківщині, у справі ширення правди про Україну.

Було б дуже побажаним, щоб більші Відділи ООЧСУ, як Відділи в Нью-Йорку, Нью-Арку, Клівленді, Гартфорді, Філадельфії, Чикаго, Детройті, Пассейку, Монкерсі, Боффало, Мінеаполісі, Рочестері, Сиракюзах і ін., влаштували по одній забаві і чистий прибуток з неї призначили на пресовий фонд „Вісника”. Нам було б дуже приємно подати на сторінках „Вісника”, що, наприклад, число за листопад вийшло коштом Відділу ООЧСУ в Нью-Йорку, за грудень — коштом Чикага і т. д.

Ми певні, що наші Члени, Передплатники і Симпатичні активно підтримають свій орган „Вісник”, який слу-

ПОШИРЮЙТЕ ВІСНИК!

Леонід Полтава

МОНОЛОГ ПОЕТА ІЗ П'ЄСИ „НЕДОСЯЖНІ”*)

На самім краю неосляжного світу
Стоїш ти, Росіє... Стримиш, наче ніж...
Гранітною скелею — та без привіту,
Лихою кометою в небі стоїш...
Ти, вийшовши з багон, з північної хуги,
Із реву пропалих монгольських племен,
І кусня землі не зоравши ще плугом, —
Уже забажала чужинних знамен,
І кинулась сліпо в далекі походи,
Сліпим кажаном, щоб валити все ниць —
Тічками опріччнни, грозненським збродом,
Полками Петра і розгулом цариць...
Назвавши себе найостаннішим Римом,
Ти все підкорила і все здобула:
Орлиний Кавказ і Сибір несходимий,
І наш Гетьманат... — все у кігтях орла...
Все є у твосму, Росіє, розгулі:
І соняшний Крим, і карельська зима,
Є сотні народів, є майже півкулі,
Мільйонні простори... а щастя — нема!
Метаючись дико у власнім полоні,
Ти топчеш народи і топчиш себе,
По щастя летиш на розстройчених конях,
Жар-птиць випускаєш, але... ув ізбе!..
Не мала й не матимеш, годі й шукати;
Не знайдеш межі, бо не маєш ти меж —
Ти будеш і далі себе розпинати
На тому хресті, на який ти плюєш!
Хто має рабів — той і сам у неволі,
Хто сіє нещастя — хай щастя не жде!
Влукаєш по світі, мов привид недолі,
Ти нищиш, Росіє, усе молоде!..
Ти, груди пробивши об наші Карпати,
Об скелі Кавказу, об сонки тайги,
Зовеш себе „матір'ю”! Відна ж та мати,
Довкола якої — самі вороги!
Московщино! Топчеш „от края до края” —
А ми не зникаєм
І в хвищах твості зими,
Підземними водами ми наростаєм,
Народ — не здається,
УПА — не вмирає,
Живими ключами ще вдаримо ми!

*) Театр у П'ятницю в Філадельфії під мистецьким керівництвом реж. Володимира Шашаровського підготував п'єсу „Недосяжні” до вистав у ЗСА і Канаді на відзначення 25-річчя створення УПА.

жив і служитиме великій справі визволення України з-під московського гніту.

ЗГУРТУЙМОСЯ Ж НАВКОЛО НАШОГО ЖУРНАЛУ І ВИЯВІМ ТВЕРДУ МОРАЛЬНУ ТА ІДЕЙНУ СТИЙКІСТЬ, НА ЯКУ СПИРАТИМУТЬСЯ У СВОЇЙ ПРАЦІ ВИДАВНИЦТВО І РЕДАКЦІЯ „ВІСНИКА”.

ЖЕРТВУЙТЕ НА ПРЕСОВИЙ ФОНД „ВІСНИКА”!

О. Данський

СІМНАДЦЯТЬ

Три потуги йшли їхнім слідом, три кордони збігалися їм у ніг.

Чотовий Смерч підіймав руку до боку голови, — а рука була кремезна, вся в жилах і вузлах м'язів, рука забойщика донецької шахти! — і смикав себе за навислий жмут білявого волосся, мов за сигнальну ливну.

Потім він спльовував з уст невідступного бичка і кидав наказ:

— Прийнять бой, чота!

І чота приймала бій, захлинаючися сухим деркотом автоматів, скавчанням рваних гранат.

Смерч хвилину втішався своїми „западниками”, далі сам поринав у бій, як у чорторій, горланів:

— Нажимай, братва!

Чота натискала, рвала вороже кільце. Чота стікала кров'ю, відступала з боєм, западала в ліси, щоб виринути знову. Чота проходила сотні кілометрів, загубивши лік дням, бита стужею дощів, тошніла з голоду.

На постоях обскакували її загони „стрибків”, кусливі, немов щенюки, сполохом виривали з рук сухарі. Добірні частини ворога слідкували її тропою, схожі на шакалів, з носом на теплому сліді здобичі.

Тоді Смерч рвучко повертав чоту вбік, одчайдушним наскоком здобував якийсь містечко чи райцентр, і зникав.

Чота проходила села, борсалася в дряговинні зрадливих лісових мочарів, брела ріки, струшуючи їхній холод на піскових пустирях, поринала в горах.

Чота розгублювала в баскому рейді свої сили, мов червоні намистини.

Чотовий Смерч хмурнів. Колишній забойщик дорожив своїми бійцями. Він знав напам'ять їхні наймення і нечувані досі назви їхніх міст: Городенка, Стрий, Кам'янка, Болехів . . .

Сьогодні їх було тільки сімнадцять. Сімнадцять не людей, а обкурених порохом димом, посічених шрамами шматків кременю.

Хіба ж бувають у людей такі худі, зчорнілі обличчя, колючі очі? Невже не зламалася б сталь серед стількох трудів? Смерч смикав се-

бе за навислою чуба, вчуваючи, як борються в його душі жаль з гордощами.

Сімнадцять!

Решта зосталася там, на пройдених шляхах, у битевному змагу, по-хазяйськи розкинувшись у всю довжінь. Тільки їхні очі виверталися, як два сонця на заході у власному багрі, щоб ще раз глянути на нього, на свого „чотаря”.

— Ех, і хлопці ж! . . .

Три потуги йшли їхньою тропою, три кордони збігалися їм у ніг.

Сонце закінчувало над лісом свій рейд. Гайвороння кричало вслід літакам, поля стогнали під танками.

Чотовий Смерч закурив цигарку і підійшов до стрільців, що залягли навколо.

І здавалося йому: проплив в імлі Дон, деь гудком відізналася шахта, тужила гармонія.

Ворожа буря бою вдарила нагло, по-дикому, вивертаючи дерева, зломи каміння, сиплючи дощем землі й снігу. Смерть скавучала в куцах, шукала тіла, теплої крові.

Смерч сплюнув з уст нитку тютюну, заляв радісно, по-юнацькому.

— Так, рубнем, братва! — І з обличчям хижим, як у степового вовка, по-звичайному:

— Прийнять бой, чота!

Голосисто припав над дахом лісу бойовий літак.

У хвилину тишу сальв проскакувало торхтіння кулеметів, хрипкий голос стьобав нерви сімнадцятьох.

— Нажать, чота!

Шкрябаючи залізом по скельному обніжку, підповзав танк.

Молодий Гринько з Болехова злякався, безпорадно озирнувся на Смерча. Той засміявся до нього. І вже скочив Гринько назустріч страховищу, кинув свій страх разом із в'язанкою гранат.

Жуком із обламаним крилом закружляв на місці танк. Все колом, колом . . .

Кулеметник догасив його життя серією.

Раптова тиша впадала на голови обривом глини. Тільки шипів гарячий сніг і стогнало розбите каміння.

— Ура-а-а! — піднялося на краю лісу й йшло вглиб.

Ворог рушав в атаку.

Смерч злякався. Чоту поб'ють не так танки, не літаки, а те глухе „а-а-а”, що йшло лісом. Ще слабе, схоже на квиління, йтиме постійно, відбиваючись від дерев, буде зростати. Аж перейде в крик, у рев, у страх, що влізе в тіло, в душу, в кожне волоконець нервів. Розпружить руки найхоробрішим, забере ясність в очей, а меткість у пострілів. „А-а-а” — чіплялося вершків дерев, повзло кущами, обходило навколо, невидне жажне. Як мука, як прокляття.

Смерч глянув на хлопців: широкі очі, уста в попелі сірини. Кулеметники пригнулися до своїх станків. Руки дрижали, стукаючи об залізо, в очах утома.

— А-а-а! — кричав у розпачі ліс, не маючи порятунку. — А-а-а! — помагала йому луна. — А-а-а! — товклося дико серце, бажаючи вирватися, заховатися, зникнути.

Нервозно скрегонував пострілами у невідоме кулемет. Смерч закликав і скочив до стрільця. Той дихав швидко, уривчасто, опанований страхом. піт стікав по обличчю.

— Стій! — голос Смерча нагадував крик воруна. — Стій, поки підйдуть!

Повів навколо очима. Стрільці були стадом оленів, заслужаних перед утечею.

А ліс кричав скаргою, прийдешньою смертю.

— А-а-а!.. — забився в гістериці кулеметник, заслонив обличчя руками.

Чотовий Смерч відкинув його, як стовбур сухого дерева.

Обіруч обняв залізо кулемета й, м'яко вимовляючи „л”, як його хлопці, затагнув:

„Гей лентя за лентою набіи подавай,

Український повстанче, в бою не відставай!..”

Спів зірвався охриплий, слабкий, далі вирівнявся. Смерч дивився у тайну лісу, роздїймав груди, викидаючи стрічки пісні, неначе кулеметні серії, поки не почув, що вже не самотній. Сімнадцять голосів підхопило пісню, дужаючи-

Український визвольний-революційний рух уважає, що тривкий мир і національно-державна незалежність усіх народів світу — нероздільні. Такий мир є метою змагань українського визвольного руху. Такий мир український визвольний рух уважатиме за справді велике досягнення людства, за справжнє його щастя.

П. П о л т а в а

РЕДУТ ЙОСИПА ПОЗИЧАНЮКА

КОЖЕН УКРАЇНЕЦЬ МУСИТЬ ЗАМИСЛИТИСЬ . . .

Американський політик ХІХ століття Джон Шерман ствердив, що „найкращим передвісником майбутнього є минувшина”.

Українська минувшина — і та древня і ця найновіша — повна всіх тих знаків, які віщують майбутнє українського народу. Зокрема Українська Повстанська Армія, яка постала в найчорнішу добу історії, її ріст, розмах, її ідейне наснаження — виразно вказує на те, що майбутнє українського народу, світле, вільне майбутнє як неминучість, зближається семимилевими кроками.

25 років тому сталося чудо: без ніякої помічі ззовні, без ніякої надії на поміч український народ власними силами створив підпільну армію, яка вистояла на двох фронтах і записалася в визвольній історії українського народу золотими літерами.

Два вороги нищили і плюндрували українську землю. З однієї сторони божевільний Гітлер висотував із неї останні краплі крові, з другої сторони наступав на неї із своїми ордами кровожадний Сталін. Обидва вони мали на думці одне й те саме: поневолити свободолюбний український народ, загарбати його багатства, а його самого перетворити в невідільника-раба. Не було тоді ні Об'єднаних Націй, не було нікого в цілому світі, хто став би в обороні того народу або бодай в його обороні сказав слово.

В ту темну історичну ніч, здавалося, не було вже надії й на схід сонця.

І тоді сам український народ запалив своє власне сонце. Із патріотизму тисяч і тисяч його найкращих синів та дочок вибухнула така

~~~~~
се зі страхом, із смертю, що йшла з лісу. Тоді урвав слова пісні, озираючись. Були коло нього: з Городенки, Стрия, Кам'янки, Болехова . . .

Спокійно оглянув зброю. Ворог виходив з-поміж дерев, можна було починати бій. Засміявся хижо, по-звичному:

— Прийнять бой, чота!

**

Народжувалася ніч.

Лев Шанковський

БОЛЬШЕВИКИ ПРО УПА

(З серії: Ворожі свідчення про УПА)

На світі можна жити без еталонів,
по-різному дивитися на світ —
широкими очима,
з-під долоні,
крізь пальці,
у квартиру,
з-за воріт.

Від того світ не зміниться ні трохи,
а все залежить від людських зіниць:
в широких відобразиться епоха,
у звужених — збіговисько дрібниць.

Ліна Костенко

Деякі вступні зауваження

Назвою **УПА** окреслювали в Україні всю систему українського визвольного руху, що зорганізовано діяв у роки II світової війни та після неї і спрямований був проти нацистських та советських окупантів. По суті система ця складалася з двох елементів: збройним рам'ям цього руху була **Українська Повстанська Армія (УПА)**, що була зорганізована на військовий лад і поділялася на оперативні групи, тактичні сектори, курені, сотні й чоти (у пізнішій номенклатурі: відділи й підвідділи), а запільною формацією — збройне підпілля **Організації**

національна енергія, яка заслонила правдиве сонце.

Той, хто мав щастя бачити Українську Повстанську Армію в її блискучій і єдиній в історії світу дії — той знає, що немає ні слів, ні пера, щоб її описати.

Даремно пробують большевики опалюжити, запламувати цей період української історії. Їхні напасти, їхня неприхована лють тільки доказують зайвий раз, що Українська Повстанська Армія це була кість від кости українського многострадального народу, що пам'ять про її дії глибоко живе в серцях і душах українських людей і не випалити її вогнем, не вирубати московськими сокирами.

Дотепер ще ніхто не написав повної історії того періоду. Його й тяжко написати. Архіви української революційної боротьби не вивезено літаками закордон, — вони або пропали, або тліють десь у тасмних схованках під укра-

Українських Націоналістів (ОУН), що мало територіальну організацію: підпільні краї, області, округи, надрайони, райони, кущі та станиці, і виконувало для УПА важливі функції мілітарно-політичного характеру, як от служби безпеки, розвідки, постачання, зв'язку, медично-санітарну, політично-пропагандивну службу тощо. У своїй військовій формі УПА проіснувала лише до липня 1946 року, коли ГК УПА наказала розформувати більшість повстанських відділів, а повстанців перевести в підпільну мережу. З цього часу формально кінчається період дії УПА і починається доба збройного підпілля ОУН, про дії якого існували повідомлення і до останнього часу. Хочемо, однак, зазначити, що назва УПА перетривала розформування УПА і нею досі окреслюють в Україні й на Заході і збройне підпілля ОУН, що продовжувало свої дії після розформування УПА глибоко в 1950 роки. Цією популярною назвою будемо й ми користуватися в нашій статті для означення **УПА** й збройного підпілля **ОУН** і робитимемо так не тільки заради простоти: ці три літери УПА таки дійсно символізували визвольні зма-

їнською землею. Можливо, що їх ніхто вже не побачить. Хіба колись вільний український селянин виоре їх своїм плугом.

Але навіть із тих скуких фактів, що крізь бурі і вогонь перейшли в записаній формі до наших часів, можна побачити велич того українського зриву, який згуртував в одній славетній лаві сотні тисяч борців.

Вони може й знали, що вступають у нерівний, напосильний бій. Але тим відважніше йшли вперед, бо їх вів і надихав заповіт великого Мазепи: „Нехай вічна буде слава, же през шаблю масм права”.

У 25-ліття Української Повстанської Армії мусить кожний українець замислитись на хвилину, згадати відомих і невідомих воїнів того періоду нашої історії і, замислившись, повірити, що таки „ще не вмерла Україна”.

Нестор Рітецький

гання українського народу в наші дні, байдуже в яких формах.

Українська армія спротиву — УПА — це неповторний приклад у найновішій історії широкого, дійсно народного резистансу, що діяв без сторонньої допомоги проти двох найбільших мілітарних потуг свого часу: нацистської Німеччини та большевицької Москви. Спротив цей приборав зорганізовані форми, коли нацистська Німеччина була на вершці своєї мілітарної могутності, і він продовжувався після війни, проти переможця над гітлерівською Німеччиною, в умовах післявоєнної мирної стабілізації. Після смерті Сталіна спротив цей вилився в низці страйків і повстань у советських концентраційних таборах, в яких перед величезними бійцями УПА, про що існують численні свідчення очевидців¹⁾. В які ще інші форми зорганізований український визвольний рух, що його символом була УПА, про це ще судити передчасно²⁾. Постійні процеси, що їх улаштовує Москва колишнім повстанцям і підпільникам, ціла повінь літератури й публіцистики, що їх присвячується недавній боротьбі проти УПА й українського збройного підпілля, як теж безнастанна пропаганда звірств й огиди до банде-

рівців свідчать переконливо, що УПА залишила по собі тривкий слід в українському народі.

У світлі цих фактів важко не погодитися з опінією редакції провідного журналу американської військової думки: „треба визнати, що елементи руху, описаного Мартінезом Кодо, можуть колись стати активною силою в кожному світовому конфлікті“³⁾. З цього погляду джерельне вивчення проблеми УПА має поважне значення в системі советознавчих наук, і не важко погодитися, що для цього вивчення мають особливе значення ворожі свідчення про характер і дії УПА. критичному оглядові яких є присвячена наша стаття.

Червоні партизани віч-на-віч з УПА

У московському Кремлі мусіли прийняти з великою полегшею безглузду й брутальну німецьку політику на зайнятих советських територіях. Такі німецькі адміністратори, як Еріх Кох в Україні, були для Москви на вагу золота і тому не можна дивуватися, що советський диверсант Н. Кузнецов не використав своєї особистої авдієнції у кривавого райхскомісара України, щоб його вбити⁴⁾. Але одночасно великою несподіванкою й турботою для Москви мусів бути факт виникнення зорганізованого українського національно - визвольного руху, що в рівній мірі був ворожим для Москви й Берліну. Наявність такого руху мусіла непокоїти

1) Література про страйки й повстання в советських концентраційних таборах дуже багата і було б неможливо в цьому місці подати список стосовної літератури. Праці, що стосуються української участі в страйках і повстаннях, подано в праці проф. Йосипа Ровсека (Joseph S. Roucek), "The Forced Labor Camps in the Soviet Orbit," Prologue, New York, Vol. IV, No. 1-2, Spring-Summer, 1960, ст. 52-53. Існує теж синтетичний огляд у французькій мові, виданий Міжнародною Комісією для розгляду практики концентраційних таборів, під редакцією Поля Вартона (Paul Barton), *L'institution concentrationnaire en Russie, 1930-1957* (Paris, Plon, 1958). У цій документарній праці зібрано чимало свідчень, що стосуються участі в'язнів-українців у страйках та повстаннях у системі советських концтаборів.

2) Спробу систематизації й характеристики проявів „українського буржуазного націоналізму“ дав київський ідеолог і спеціаліст від боротьби проти українського націоналізму, І. Кравцев у статтях: „Комуністичне виховання трудящих (Радянська Україна), Київ, 11 грудня 1958 року, ст. 2-4 та „Подолання націоналістичних пережитків — важливе завдання інтернаціонального виховання трудящих“ (Робітничка Газета, Київ, 17 грудня 1958 року, ст. 2-4). Із систематизації Кравцева виникає, що „націоналістичні пережитки“ не тільки діють у традиційній ділянці духової культури, але й проникають у ділянку економіки.

3) Аргентинський старшина, Enrique Martinez Codo зробив був стратегічну й тактичну оцінку УПА в органі американської Колегії Генштабу, *The Military Review* (Fort Leavenworth, Kansas) п. н. "Guerrilla Warfare in the Ukraine" (Vol. XL, No. 8, November 1960, pp. 3-14). Див. Вступне слово редакції журналу, ст. 3. Цю його статтю використано теж у збірнику, присвяченому проблемам партизанської війни: Franklin Mark Osanka, Ed., *Modern Guerrilla Warfare* (New York, The Free Press of Glencoe, 1962), ст. 112-124. Enrique Martinez Codo є теж автором великої праці про УПА в еспанській мові: *Guerrillas tras la cortina de hierro* (Повстанці за залізною заслоною), Buenos Aires Instituto Informativo Editorial Ucranio, 1966, 419 ст.

4) Див. Д. Н. Медведев, *Сильные духом* (Москва, Советский Писатель, 2-ге вид. 1957), ст. 201-205. У німецькому запіллі советський диверсант Н. Кузнецов, який добре володів німецькою мовою, удавав із себе пруського офіцера й юнкера, оберлейтенанта Зібберта, або Вільгельма Пуха. У цьому характері був він і прийнятий на особистій авдієнції райхскомісаром Еріхом Кохом.

Кремль, де завжди дуже добре розуміли значення національно-визвольних рухів і їх потенційні можливості.

Перед Кремлем стояла примара, що українським національно-визвольним рухом може зацікавитися якась стороння потуга й дати йому всебічну підтримку, і в уяві володарів Кремлю цією сторонньою силою могли бути в однаковій мірі націонал-соціалістичний Берлін, імперіялістично-капіталістичний Лондон і навіть Вашингтон⁵). Не можна, отже, дивуватися, що в новопосталій ситуації Москва поставила собі конкретне завдання вивчити український національно-визвольний рух щодо методів його організації і дії, його цілей і потенційних можливостей, щоб пляново протидіяти йому і не допустити до його повного розгорнення, а тим самим для створення загрози Москві та її колоніальній імперії.

З цього погляду, здається, не буде ніяким перебільшенням, коли ми скажемо, що головною метою вивчити український національно-визвольний рух і його збройні формації та підпільну організацію послано в терен дії УПА, у північно-західній Україні, численні советські партизанські й шпигунсько-диверсійні загони. Для них боротьба проти нацистських окупантів була побічним завданням, бо вся їхня увага повинна була бути спрямована на УПА і її підпільну організацію. Таким чином у північній частині Західньої України, що в 1942-43 рр. була доменою дії УПА, з'явилися партизанські загони „генералів” Ковпака, Фьодорова-Чернігівського, Фьодорова-Ровенського, Сабурова, Наумова, Іванова, Мельника й багатьох інших, підпорядкованих „українському партизанському штабові” на чолі з генералом НКВД Тимофієм Строкачем⁶). У 1943 році в Рівенщину для керівництва советською організацією послано ще „генерала” В. Бегму⁷).

⁵) Див. Олександр Сабуров, „Тасмичий капітан”, Жовтень, Львів, ч. 2, 1962, ст. 72, де цей партизанський ватажок згадує, що „в Острозі” спостерігалась „значна концентрація англійських розвідників, які примазувались і до партизанського руху, і до бандерівців”.

⁶) Сучасна советська література старається затерти погане враження від повного розгрому, що його зазнала червона армія та партійно-поліційний апарат у 1941 році, і старається створити легенду всенародньої боротьби проти гітлерівських окупантів, що нібито поча-

Опинившись на території дії УПА, зустрічаючись з нею на кожному кроці, советські партизанські й шпигунсько-диверсійні загони подавали свої обсервації Москві, де й опрацьову-

лася рівночасно із вторгненням гітлерівських армій у Советський Союз і що нібито відбувалася під проводом ВКП(б). Див. І. І. Слінько, Непохитна єдність українського народу в боротьбі проти німецько-фашистських загарбників, Український Історичний Журнал, Київ, 1959, ч. 4, ст. 53-64. Також, В. Клоков, І. Кулик, І. Слінько (так!), Народна боротьба на Україні в роки Великої вітчизняної війни. (Київ, Видавництво Академії наук УРСР, Інститут історії, 1957). Див. теж І. Слінько, Єдність і дружба народів СРСР у Великій вітчизняній війні (Київ, Державне видавництво політичної літератури УРСР, 1954). Див. також М. З. Данилюк, Є. В. Сифонова, А. П. Черченко, Огляд дисертацій, приєднаних підпільній боротьбі і партизанському руху на Україні в роки Великої вітчизняної війни, Український Історичний Журнал, Київ, 1958, ч. 6, ст. 103-110 і Н. Ю. Костриця, М. Т. Бортнічук, Наукова конференція з історії КПРС періоду Великої вітчизняної війни 28-30.IX 1959, Український Історичний Журнал, Київ, 1960, ч. 1, ст. 138-142. Цим твердженням суперечать спогади О. Ф. Фьодорова, Підпільний обком діє, Київ, 1949, Анатолія Шияна, Партизанський край, Київ, 1946, (В лісах України, Київ, 1944), О. Сабурова (За лінійною фронту), М. Наумова (Хмельські походи, 1953). Насправді, червоний партизанський рух виник з ініціативи партійних і поліційних органів, коли перша паніка була вже опанована, щойно в 1942 році. Український партизанський штаб під керівництвом ветерана-чекіста Тимофія Строкача, генерал-лейтенанта НКВД і колишнього заступника наркома внутрішніх справ УССР, створено у червні 1942 р. і підпорядковано Центральному штабові партизанського руху, зорганізованому 30 травня 1942 року при Ставці Верховного Головнокомандувача. Сучасні джерела називають П. Пономаренка як керівника штабу, знецінюючи роллю заступника голови Державного Комітету Оборони (ГКО) — маршала Л. Берії у створенні і керівництві советським партизанським рухом. Насправді підручні Л. Берії чекісти відігравали головну роллю в советській партизанці, як, наприклад, в Україні ветерани-чекісти: Д. Медведєв, О. Сабуров, Д. Коротченко, Т. Строкач, М. Наумов та ін.

⁷) Василій Бегма (нар. 1906) був у 1943 р. призначений першим секретарем підпільного Рівенського обкому КП(б)У. Див. Василій Бегма, „Заключте враги українського народу”, Правда України, Київ 15 листопада 1944 р., ст. 2-3. Також: В. Бегма, Злочини німців і народня боротьба на Ровенщині (Київ, Українське Державне Видавництво, 1945). Див. ще Василь Бегма і Лука Кизя, Шляхи нескорених (Київ, Дніпро, 1965), ст. 560. Лука Кизя, майбутній дипломат в ОН та ініціатор „контактової ери”, був політруком у партизанському загоні Івана Фьодорова-Ровенського, що в 1945 р. загинув у боротьбі проти УПА в Галичині.

валось настанови щодо становища, яке до українського національно-визвольного руху повинні були зайняти советські партизанські загони, а головно їхні політичні й поліційні органи. У своїх спогадах Вершигора стверджує, що політкомісар партизанського загону ген. Ковпака, Семен Руднєв, мав уже на початку 1943 р. таємну інструкцію ЦК ВКП(б), передану загонові ген. Ковпака Воєнною радою Воронізького фронту, під заголовком: „О нашем отношении к украинским националистическим партизанским отрядам”. У цій інструкції вказувалось, що „руководители украинских буржуазных националистов — это немецкие агенты, враги украинского народа”, але й що „некоторая часть рядовых участников этих отрядов искренне желают бороться с немецкими оккупантами, но они обмануты буржуазными националистами, пролезшими к руководству этими формированиями”⁸). Ось так, пише Вершигора, „коллективный разум партии” дружньо розмотував складний клубок українського націоналізму, але коли приглянутись його спогадам, то видно, що оце „колективне розмотування” червоною ниткою проходить через його твір. Навіть така інтелігентна людина, як П. Вершигора, не мислить себе без керівництва збоку цього „колективного розуму”, і просто нездатна здобутися на власну об’єктивну оцінку, що йшла б урозріз з оцінками примітивних колективних розмотувачів. З власного досвіду у волинських лісах Вершигора добре знає, що не тільки рядові учасники „українських націоналістичних партизанських відділів” прагнули боротися з німецькими окупантами, але й їхні провідники, і він знає, що вони боролися, але в угоду „колективному розумові” воліє брехати.

У спогадах Вершигори є таке характеристичне місце. Санітарна колона бандерівців вклинилася в обоз загону Ковпака, і Вершигора переслужусь ранених українських повстанців. Відбувається така розмова:

⁸) Див. П. Вершигора, „Рейд на Сан и Вислу”, *Новый Мир*, Москва, т. XXXV, 1959, ч. 2, ст. 3-79 і ч. 3, ст. 24-110. Далі зазначатимемо Вершигора, 11, ч. 2 або ч. 3, залежно від числа журналу, з якого цитуватимемо сторінки. Див. Вершигора, 11, цит. твір, ч. 2, ст. 43.

— Куди вас везли?
Відкашлявшись, він (український повстанець — Л. П.) хрипить:
— До шпиталю.
„Ого! Коли є госпіталь, значить це не маленька бандочка”.
— Далеко? Де?
— Там... Їхати дві ночі.
— Куди поранило?
— От тут. І от тутечки, — показує на груди і ногу.
— Коли?
— Четвертого дня.
— З ким бились?
— З... німаками.
З тону розумію, що бреше, але вигляду не подаю.
— А нас пізнаєш?
— Хто вас знає... Ви — не наші...⁹).

Ні, не брехав український повстанець, що бився з „німаками”, і найкраще про це знає П. Вершигора, командир розвідки партизанського загону ген. Ковпака. Але колись дослідники може шукатимуть причин, чому саме в своєму творі брехав П. Вершигора? Чи тільки зі страху перед „колективним розумом”?

Очевидно, партійна директива про „наше відношення до українських націоналістичних партизанських відділів” не відповідала тому, що ці партизани й диверсанти бачили в терені дій УПА. Щоб знати, що вони там бачили, мусимо дати слово самим советським мемуаристам, а в першу чергу шефові розвідки партизанського загону ген. Ковпака, а пізніше командирові самостійного загону партизанів, що діяв з метою виразної диверсії проти УПА, героєві Советського Союзу й генерал-майорові Петрові Вершигорі.

Отже, вже великому партизанському загонові ген. Ковпака, що мав свої окремі стратегічні завдання (за спогадами Ковпака й Вершигори ними були: швидкий марш до Карпатських гір, знищення підкарпатських нафтових промислів та створення в Карпатських горах бази для дій червоної партизанки, що створила б там другий фронт проти німців¹⁰), загонові, що на

⁹) Див. П. Вершигора, *Люди з чистою совістю*. Київ, Держ. вид. художньої літератури, 1953. Також у російській та англійській мовах. Далі позначатимемо: Вершигора, 1. Див. Вершигора 1, ст. 336.

¹⁰) Див. Сидір Ковпак, *Від Путивля до Карнат*, Київ, Укрдержвидав, 1946. Також російською та англійською мовами: Maj. Gen. S. Kovpak, *Our Partisan Course*, London, New York, Melbourne, 1947. Див. теж: Maj. Gen. S.

переломі 1942 і 1943 року опинився на терені дій УПА, бувало часами доволі суцужно на території, зайнятій українськими повстанцями. Червоних партизанів часто обстрілювали, робили на них засідки, ліквідували менші відділи, партизанські розвідувачі не отримували в населення вісток або приносили фальшиві вістки, і навіть сам Вершигора мало що не загинув з руки повстанця у вишиваній сорочці¹¹⁾.

Оці невеселі зустрічі з українськими повстанцями навели Вершигору на такі думки: „Давніше ми проходили місцями, зайнятими противником — німцями. Там ми все вважали ніч за пригожий час для своїх партизанських дій, а от з бандерівцями ми відчуваємо себе певніше вдень”¹²⁾. Маршуючи по повстанській території, в першій половині 1943 року (коли УПА ще не була об'єднана під одним командуванням — Л. Ш.), загонів Ковпака доводилося зустрічати різні „банди”, які, за класифікацією Вершигори, поділялися на такі групи: „одні воюють з німцями, інші вдають, що воюють, ще інші працюють з нашим завзятим ворогом і шукають зв'язку з нами”¹³⁾.

Останнє визначення вершигорівської класифікації стосується, без сумніву, повстанського загону під командою отамана Тараса Борівця-Бульби, що за визначенням іншого радянського джерела провадив „двоїсту політику: не дошкулити німцям і не зариватися проти радянських партизанів”¹⁴⁾. Насправді, ця „двоїста політика” полягала в тому, що з одного боку от. Бульба уклав договір про нейтралітет з диверсійним загonom полк. Медведєва (28 жовтня 1942 року), а з другого — вів переговори з різними представниками німецького окупаційного

Микола Щербак

ПОЛЕГКІСТЬ

Пеньки і терен, будяки й каміння,
І кров, і піт, — такий твій шлях, людино!..
Коли ж ти прийдеш, соняшна годино?
Коли минуть вони, терпкі терпіння?!

Минуть... Ми вірим!.. Провісні проміння,
Мов посланці тобі, земна билино...
Ми чуємо, як кільчатся невпинно
Твої, наш Боже, лагідні творіння.

Тоді спадає сум і туга літ,
Як паморозь із поєвілних віт,
І сльози із очей, і з пліч знемога.

І серце, що несе тягар життя,
Звіряється, як матері дитя,
Відчувши ласку й милосердя Бога!

1967

режиму¹⁵⁾. Диверсанти Медведєва знали про переговори отамана Бульби з німцями, але використовували договір про нейтралітет для гостювання на території, зайнятій загonom от. Бульби. Вони покинули цю „гостинну” територію щойно 1 березня 1943 року, ніби через те, що „бульбаші” зробили на них засідку в с. Хотині. Таке пояснення свого розриву з от. Бульбою подає в своїх спогадах Медведєв¹⁶⁾, але насправді треба скоріше взяти на увагу загальну зміну ситуації після Сталінграду. У нових умовах співпраця радянських диверсантів з от. Бульбою була вже більше непотрібна, а навіть політично шкідлива. дармащо „гостювання” диверсантів в от. Бульби давало їм безпеку й охорону для організування радянської диверсії по всій Волині.

Ковпак, „Partisans of the Ukraine,” *The Army Quarterly*, Vol. XLIX, No. 2, January 1945, ст. 188 і д.

11) Див. Вершигора I, цит. твір, ст. 381, 383-385, 388. Про типові для радянських партизанів труднощі отримати розвідку в українського населення див. спогади Анатолія Шияна, цит. твір, ст. 160-161.

12) Див. Вершигора I, цит. твір, ст. 391.

13) Див. Вершигора I, цит. твір, ст. 380.

14) Див. Юрій Мельничук, „З життя бандитського отамана”, *Жовтень*, Львів, Рік VII, 1957, ч. 10 (жовтень 1957), ст. 97.

15) Див. опис переговорів підп. сов. генштабу А. Лукіна з диверсійного загону полк. Медведєва з от. Бульбою в спогадах Медведєва, цит. твір, ст. 78-84. Про переговори от. Бульби з німцями див. у нього, цит. твір, ст. 135-136. Для порівняння див. О. Гриценко „Армія без держави”, *Українська Земля, Нью Йорк*, 1953, ч. 1, ст. 39, 40, чч. 2-3, ст. 58, 59 або в газеті *Українські Вісті*, Н. Ульм, чч. 465-471 (28 грудня, 1950 до 17 січня 1951), в яких подається події в навітленні осіб, близьких до от. Тараса Борівця-Бульби.

16) Див. Медведєв, цит. твір, ст. 135-137, де подається опис засідки і причини розриву Медведєва з от. Бульбою.

СКЛАДАЙТЕ НА ПРЕСОВИЙ ФОНД!

(Далі буде)

Плянуючи і здійснюючи допомогу визоль- ній боротьбі в країнах нашого поселення, ем- трація може допомогти цій боротьбі. Одним із способів такої допомоги є скликання Світового Конгресу Вільних Українців, який повинен ви- значити однастайний шлях і візію життя у гармонізованій дії української спільноти в ді- аспорі, в перспективі тривалих, непроминяль- них вартостей української людини. Ця гармо- нізована дія буде заснована на цілях і завдан- нях СКВУ і зобов'язуватиме нас, між іншим: всіми нашими силами і засобами допомогати українському народові в його змаганнях до во- лі і державної незалежності; зберігати, плека- ти та розвивати і затвердити наш духова- культурний зв'язок з нашим волелюбним укра- їнським народом; у наших українських прома- дах в країнах вільного світу зберігати, плека- ти і розвивати наш український націоналізм і ре- лігійні традиції, нашу українську мову і куль- туру та збагачувати ними культурну скарбни- цю людства; вживати всіх потрібних заходів, щоб для визвольних змагань українського на- роду здобувати прихильність і допомогу народів та українців країні нашого поселення; всіма на- шими силами і засобами підтримувати і спри- яти розвитку наших Церков, всіх суспільних, наукових, господарських, виховних, шкільних, молодіжних, студентських, жіночих, професій- них, видавничих, допомогових та інших уста- нов і організацій, бо в них і через них ми мо- жемо найповніше і найкраще проявити свої творчі сили; активно підтримувати консоліда- ційні зусилля для об'єднання всіх наших про- мадських, культурних, виховних, економічних і політичних сил у наших центральних та кра- йових репрезентціях, вважючи це за одну з головних передумов успіху нашого дальшого розвитку в країнах нашого поселення та нашого допомоги визвольним змаганням українського народу.

III

Значення ідейних заłoжен та цілей і зав- дань СКВУ, що відбуватиметься у 50-річчя Української Національної Революції і 25-річчя

створення Української Повстанської Армії, опі- нила зокрема Москва, доручивши своїй україн- ськомовній пресі в Америці повести пропаганду проти Конгресу.

Одним із знецінюючих аргументів цієї преси було те, що СКВУ не може відбутися успішно без участі делегації совєтських українців. Пер- фідно ця преса промовчувала факт, що це бу- де Конгрес Вільних Українців, а не всіх україн- ців. Цей маневр нагадує недавні заходи совєт- ського режиму в Києві прислати своєю делега- цією на посвяченя пам'ятника Шевченкові у Ва- шингтоні. На жаль, як тоді, так і тепер, знай- шлися українські часописи з національного та- бору, які таку совєтсько-московську інтригу підтримували і пропагували, знецінюючи зна- чення скликання СКВУ — як "соймика кіль- кох еміграційних партій".

Що більше, знайшлися навіть такі реалістичні "політики", і то поміж українськими професо- рами, які вирішили вислати меморіал до Мос-кви і партійних чинників УРСР з пропозицією встановити нормалізаційну політику між оку- пантом — Москвою і поневоленим Києвом, бо, як кажуть вони, — "шлях поступу приведе до поширеної свободи і добробуту всіх радянських народів".

Визначивши УРСР державою українського на- роду, який вони називають уже — радянським народом, що його життя "проходить у взаємо- пов'язанні з іншими народами СРСР, зокрема з російським народом", навіть професори про- хачуть таски й справедливості у ворота, визна-ючи за ним право говорити й рішати про до-стоїнство українського народу. Підкреслюючи в За-яві, що "в цьому — 1967 році Радянський Союз відзначає п'ятдесятитися Жовтневої Револю-ції", коли то "для українського народу сповню-ється п'ятдесят річниця відраженія його державності..."; отже радянської державно-сті, а не української суверенної державності, яка зродилася в боротьбі проти Москви в ході Української Національної Революції, — одер-жимі радянським лихоманкою професори заявляють, що "метою їхніх пропозицій є: усунути найбільш різкі несправедливості і зго-вживання, що тепер від них терпить Україна!"

Уже не безкомпромісова боротьба проти Москви за національне й державне визволення України, а тільки „усунення Москвою несправедливостей і зловживань в радянській Україні” є політичним ідеалом нових радянофілів.

Такою політичною і національною капітуляцією перед Москвою, напередодні відбуття Світового Конгресу Вільних Українців, намагаються ворожі українській справі сили, руками деяких українських професорів, послабити й знецінити ідейне та політичне значення СКВУ, зокрема протимосковських резолюцій Конгресу.

По іншій лінії пішли також такі критики СКВУ, які, знецінюючи значення СКВУ як „еміграційного блефу”, успіх самого Конгресу узалежнювали виключно від участі в ньому американських урядових чинників.

Поминаючи тенденційність такої настанови, їхній підхід до справи СКВУ був поверховний і помилковий, бо ціллю Конгресу є, між іншим, задокументувати поставу української спільноти у вільному світі в процесі визвольного змагу українського народу, без огляду на кон'юнктуру чи декон'юнктуру української справи у світі, зокрема такої чи іншої постави до неї американських урядових чинників. Хіба ж не жалюгідним був недавній приклад, коли то голова т. зв. „круглого стола” в Нью Йорку звертався до Державного Департаменту з запитом, чи американські чинники розглядатимуть прихильно влаштування ним зустрічей з висланцями совєтського режиму.

Українська визвольна політика мусить бути нормована тільки і виключно рацією української нації, а не такою чи іншою міжнародньою ситуацією або поставою чи директивами чужих чинників, і хто цього не усвідомлює, той користі українській справі своєю діяльністю не принесе.

Ми були свідками впродовж минулого двадцятиріччя безнастанних концепційних змін американської зовнішньої політики, від політики здержування і визволення, почерез політику компететивного миру й мирної коекзистенції до мирної співпраці й будовання „мостів приязни” між Вашингтоном та Москвою,

На зважаючи на мінливість концепцій, суттю цієї політики в основі була провідна ідея —

знайти порозуміння з Москвою, хоч би й коштом признання їй права на гегемонію в Європі, зокрема продовжування стану поневолення багатьох націй, включно з Україною, в совєтсько-московській імперії.

Сучасна концепція американської закордонної політики визначається намаганням створити сфери впливу у світі, в яких унапрямялюючи ролю грали б Вашингтон і Москва, в системі економічно й політично зфедерованих країн Західної Європи та буферного комплексу сателітних держав центрально-східної Європи. Змагаючи до встановлення чітко окреслених великопростірних чотирьох геополітичних комплексів, Вашингтон є проти політичної балканізації Європи й Совєтського Союзу, трактуючи ССРСР як одноцілу російську державу з етнічними меншинами. Тому й не диво, що така політика Вашингтону створює під цю пору декон'юнктуру української справи в Америці, бо, крім принагідних заяв з симпатіями до ідеї волі для поневолених комунізмом народів, в моральній площині, — офіційні американські урядові чинники, зокрема Державний Департамент, не здійснюють ніяких практичних політичних акцій, які справу визволення поневолених Москвою народів могли б трансформувати з моральної площини у сферу активної політики визволення.

Усвідомлюючи декон'юнктуру для нас політичну ситуацію в Америці, яка, до речі, є домінантною і в Канаді, ми не можемо узалежнювати успіху Конгресу від прихильної до нього постави американських урядових чинників, хоч, зрозуміло, така прихильність була б для нас політично дуже корисна. В Америці не бракує справжніх приятелів і прихильників українській визвольній справі. Вони є активні в урядових, політичних, культурних і громадських колах, і завтра можуть мати рішальний вплив, у новій ситуації, на формування чергової концепції американської зовнішньої політики. Їхню піддержку на Конгресі українці будуть мати.

IV

В синтезі цілей і завдань СКВУ треба наголосити проблему скоординування плянового розвитку основних аспектів збірного життя української спільноти, а саме — духово-куль-

турного, громадського й політичного, як передумови збереження її від денаціоналізації і виконання покладених на неї відповідальних обов'язків. У цьому пляні українська спільнота мусить подбати про одночасне впорядкування і згармонізування цілеспрямованої розбудови цих трьох аспектів свого життя, на базі власної — української Правди і політичного самостійництва.

В практичному розгляді цього життєвого завдання української спільноти у вільному світі треба наголосити в духовно-культурній площині потребу впорядкування відносин на українському церковному відтинку, підкреслюючи важливість завершення організаційної структури наших Церков в українських Патріархатах, бо це усамостійнення українського церковно-релігійного життя є аналогічне до усамостійнення національно-державного життя українського народу. Що більше, це усамостійнення невимовно скріпить свідомість церковно-національної окремішності української спільноти у вільному світі, створюючи психологічну базу й сприятливу атмосферу для успішного розвитку релігійного й культурного життя.

На черговому етапі мусимо покласти тверді підвалини для здвигнення й оформлення світової громадської надбудови для координації спільно визначених і узгіднених завдань громадського життя, які у здійснюванні допомоги українському народові в його боротьбі за встановлення своєї Правди, у своїй хаті — вимагають концентрації всіх сил, засобів і спроможностей спільноти. Такою надбудовою повинен стати СКВУ.

Услід за впорядкуванням і здвигненням надбудов в церковно-релігійному та громадському житті маємо змагати до впорядкування відносин на українському політичному фронті, прямуючи до концентрації всіх українських самостійницьких політичних сил в одному політич-

ному суверенному центрі, який, спираючись і використовуючи всі елементи духової і фізичної сили церковно-релігійного й громадського життя спільноти, став би виразником збірної політичної сили української еміграції в боротьбі за здійснення національно-державного визволення України, і був би репрезентантом української політичної думки в її реальних виявах на чужині.

Здійснення цього задуму не легке, бо українська спільнота все ще знаходиться в стадії дозріваючої політично нації, з усіма позначками хвороб молодечого віку. Гін до шукання завжди нових, часто не зумовлених вимогою життя і не виправданих українським національним інтересом політичних концепцій, неконтрольований дисципліною характеру індивідуалізм, нахил до шукання розв'язок у площині теоретичного доктринерства, з поминанням реальних можливостей їх практичного здійснення та корисного пристосування до потреб визвольної політики, — все це утруднює зведення українського політичного життя з манівців розстайних групових доріг на перспективний шлях національно-визвольної політики.

V

Таку велику проєкцію у змістовленій візії вміщає в собі ідея Світового Конгресу Вільних Українців. Втілення її у чин, успішне здійснення цієї візії вимагає спільних зусиль усієї української спільноти у вільному світі, бо кожна свідома українська людина несе на собі відповідальність за долю свого народу, а вирікаючись цієї відповідальності, вона зрікається свого національного Я, стає чужою.

Успіх української справи у вільному світі, зокрема на американському континенті, залежатиме від розбудови власної громадської і політичної сили української спільноти і незалежної дії з позицій цієї сили, в оперті на тверді самостійницькі принципи та власні матеріальні засоби. Призначенням історії слабі стають лише погноєм для чужих культур і імперій. Тому творімо збірну громадську силу, що, закорінена в духовому зв'язку з Україною, стане заборолом проти денаціоналізації і буде успішним громадським інструментом нашої дії на чужині. Плянове здійснення цілей і завдань СКВУ може

Українські жінки на еміграції! Використовуйте кожен нагоду для праці серед жінок Заходу. Освідомляйте їх у страшній небезпеці збоку більшевизму. Воруште сумління всіх жінок і матерів на світі рабським становищем жінки в Советському Союзі... Хай жінки всіх народів займають своє місце у загальнолюдській боротьбі проти більшевизму.

Звернення Воюючої України. Жовтень 1949 р.

Боголюбиві Тарпатики

Т Р И П Т И Х

I

Моглились Богу, виронювати і плекати хліб,
дітей людин і розповідати хуробу,
і так жини століттями століть,
востаючи в селенський, свій,
одноманітний побут.

Сто поверхів історії
над нами у віках зросло,
та ми зинилися в просторі
соломою лнш, бурляном, селом,

Земля і небо, мов фантазма,
нає закружжати в неможливий вир.
І не збагнувши долі, де ми, хто ми,
чим навчання від зір до зір — в яєр.
Хто це, який Мазепа чи Хмельницький
розгорне вадуге, втрєє прапор свід,
поки нова зйде в полях пшениця,
поки допомогось, збувшись мук і відн?

У небо ми востаєм гущиною
печаних і хашуватих сріл,
Ми пахнемо інстинктом, потоком, пилом, тишем
і забобонами релігій прастарих.

У небо ми востаєм гущиною,
від неба до землі спадати нам назвад
рослиною і вугляватою стіною
у музнку, в пісень ліричний сад.
Ми важкорукі, мов ведмеді бурі,
живем у хижках хат, як в нестрах ям віки,
буває заваном наш сон обкурять,
то знов казки розбудуть вєні дрякаки.

В Європі притупляється нам нема де,
Лише мєлодїї, мєлодїї бринять.
Степовики, сєлани ми, якєє сармати.
Хто ми, українська мати?!

II

Мов шучино винєкана орхїдєв,
вік відбував надхненно і зов'яв,
Противши мертвою косою ємїдрєй,
Уліті над снопамн так летить зоря.

У що повірити, в які пізнєтє,
в яке добро, в який закон?
Все нижче крок наш безпримєстний,
все нижче крок, все нижче тон.

Кудучи на Контрєс, трєба теж мати на увазі
й усі труднощі, які прийдєтєся перєборювати в
майбутньому, враховуючи вплив часу на поста-
ву частини промадїянства до активної участі в
суспільно-політичному житті, на процес старін-
ня активних кадрів промадєських діячєв та при-
хід на їх місце нового покоління, вирошенного
єже на чужині. Усе це трєба брати до уваги
напередодні відбуття СКБУ, зокрема й неспри-
ятливу для української справи міжнародню си-
туацію і декомунікатору її в Америці, як теж
враховувати досвід з минулого, коли то зій-
снення великих задумів уларємнювали прис-
трасті й нездорові амбіції подлинюких груп чи
осіб, у висліді чого, по періоді духового зриву
й піднесення, приходило отрєчення, а то й роз-
чарування. Для здійснення великих задумів
трєба великих духом людей. Підшукаймо ж їх
спільно серед нашой промади й доручим їм вес-
ти корабель СКБУ по бурхливих хвилях не-
привтного чужого океану та розбудування во-
дач українського суспільно-політичного життя.
Сьогодні перед українською спільнотою у
вільному світі стоять великі завдання і націо-
нальний обов'язок не тільки допомогати виз-
вольній боротьбі українського народу на рідних
землях, але й зберегти та скріпити українську
національну субстанцію в діаспорі. Доля тво-
рив не раз неповторні нагоди, змарнуваннє
яких залишає свою печать на прийдєшніх поко-
ліннях. Тому не змарнуймо нагоди здійснити ці-
лі й завдання Свєтлого Контрєсу Вільних
Українців, в усвідомленні, що це вимагатимє
від української спільноти великої напруги сил,
послідовної і наполегливої праці, непохитної
волі перемогати труднощі та незламної віри у
світле майбутнє українського народу.

Ч И Т А Й Т Е,
П Е Р Е Д П Л А Ч У Й Т Е,
" В І С Н И К " !

Вже не обманять нам очей букети
квітчастих, різнокольорових фльор.
І не заквітнуть вже поетам
тюльпани сонць, ані троянди зор.

І поетичні не придуть прочани
благовістити в простоти піснях
величну правду Божого впушання
у снах покори, в молитовності постах.

Тільки ростимуть ці стихійности
обвали
до ще не спізненої висоти.
І жовту землю ще не раз запалять,
і день і ніч заслонить дим густий.

Простір, заламаний в зіниці ока,
ще буде корчитися нам не раз,
буде гриміти у хаосі грім пророків
в ламаннях звалищ, що розкришить час.

Аж все розкриють чєлєсті глибокї.
Тільки тоді побачить мужній зір,
неначе за заслоною, майбутні роки.
З'ясується земля, з'ясується простір.

III

Ех, ви, шляхи походів і шляхи ісходів!
Шляхи на схід, на захід, північ і полудень.
Шляхи крізь землі людні й території безлюдні,
Шляхи буйного, нездоланного народу.

Скрізь повідбивані сліди незнаних предків,
скрізь повідбивані сліди людей забутих,
скрізь тягнуться історії глухі маршрути,
скрізь записали ми неписані абетки.

Усюди ми були, змагалися й творили,
втиналися в непереможений прапростір,
порозсівали ми усюди наші кості,
могили наші вітрові закурили.

Скрізь під пісками, під снігами скрині
багатства нашого безцінні зложжя.
В своїх льохах замкнула їх земля ворожа
і каземати безіменної пустині.

Нехай що вичерпали нам з всіх джерел воду,
але невичерпане наше покоління.
Вогненними язиками ще спалахне каміння,
і спалахнуть вогні апостольства свободи.

Нехай ще ми розсіялися у природі,
але ми сон вогнистий засіву буйного.
Ми понесем рослинні наші декалоги
братам гостинним у сім'ї народів.

ОГЛЯД МІЖНАРОДНИХ ПОДІЙ

С. Корниг

ЯЛТИНСЬКІ ПОМИЛКИ МСТЯТЬСЯ

Жорстокі війни, що ведуться нині у світі, є нічим іншим, як наслідком встановлення в Ялті несправедливих засад панування трьох великих, що врешті звелося до панування двох великих. В самій основі тих засад були зародки нових воєн, що тривають уже 22 роки.

Особливим феноменом нашої доби є т. зв. коєкзистєнція ЗСА і СССР. В дійсності є безоглядна агресія московського імперіалізму, скєрована до опанування світу всіма можливими засобами, і спроби ЗСА стримувати ту агресію обмеженими мілітарними та політичними засобами. Стосування тих засобів обумовлене було тим, що ЗСА не мають агресивних цілей і намагаються уникнути війни. Що з того виходить — усі бачать, а чим закінчиться — можна лише припускати.

Світові події останніх тижнів розвивалися на тлі воєн у В'єтнамі і в інших країнах, так чи інакше спонзорованих Москвою.

Вибори у Південному В'єтнамі

3-го вересня ц. р. відбулися у Південному В'єтнамі вибори президента, віце-президента і сенаторів. Важливі під оглядом політичним, вони викликали в ЗСА чи не більше заінтересування, ніж у самому В'єтнамі. Розвинулася дискусія. „Голуби миру” в ЗСА використали вибори, щоб популяризувати свої тези зміни політики у В'єтнамі (капітуляція). Уряд ЗСА вжив заходів, щоб забезпечити „чистоту” тих виборів, і вислав до В'єтнаму спеціальну комісію для перевірки правильності виборів. При високій участі виборців — 80% — вибрано популярних вождів військової хунти — ген. Тхієу на президента і маршала Кі на віце-президента. Вибрано їх відносно невеликою більшістю голосів, розпорошених поміж іншими кандидатами, яких було 11.

Деякі кореспонденти пишуть, що вибори випали згідно з бажанням „голубів”, які нібито перед виборами намовили маршала Кі через приятелів генералів кандидувати на віце-президента, що у випадку звільнення Кі з посту прем'єра може позбавити його всякої влади.

Проте, вибори в Південному В'єтнамі зродили нову політичну кризу: буддисти, керовані Трі Квангом, вима-

Потужні ми, й незламна наша зброя.

Хто доведе, що виснажились наші рудні.

Чи ж не гримить у надрах наших клич могутній
пророків мудрих, мужніх мучнів і твердих
героїв?

Сліди віків, сліди, що ми їх протоптали,
колись розкриються мов руни писем д'недавніх,
і нам поклоняться привітно Партемони славні,
усі струнки та елегантні катедралі.

гають, щоб Тхієу зачулював признання урядом буддистської групи Там Чау, як „зрадника” і „лакея” уряду і ЗСА. Вони заперечують також правильність виборів. Між демонстрантами і поліцією відбувся ряд кривавих сутичок. Установчі Збори визнали висліди виборів вповні законними.

Президент Франції де Голль у Польщі

Іншою видатною подією були відвідини президента Франції ген. де Голля в Польщі, в днях 6-12 вересня. Програма відвідин, як видно, була докладно продумана. Але такий уже стиль політики де Голля, що його візити справляють прикромці урядам тих країн, які він відвідує. Так було в СРСР, коли він причащався в Ленінграді, в Канаді, де роздмухав сварку французів з англіцями, що триває ще досі, і так сталося в Польщі, що по його візиті Гомулка і Циранкевіч мусіли їхати до Москви виправдуватися.

Польський наряд зустрів де Голля з ентузіазмом, щиро зреагувавши на його сентиментальні пригадки про спільну боротьбу польського і французького народів у другій світовій війні. Де Голль закликав поляків прагнути до більшої незалежності і звільнитися від московських впливів. Він заявився також прихильником кордонів по Одрі та Нісці і говорив про мирне співжиття з Західньою Німеччиною, яка повинна досягнути прилучення Східньої Німеччини. В такий спосіб де Голль „натягнув носа” Гомулці, який мусів у своїй відповіді гостеві присягатися в любові та вірності Москві (в чому ніхто не сумнівається), як єдиній, мовляв, захисниці Польщі проти німецького імперіалізму. Вдалася також де Голлеві і дипломатична розгра з польським духовенством. Проголошена заборона зустрічі де Голля з кардиналом Вишинським була більш проречистою, ніж промови, якими вони могли б обмінятися.

Про візиту де Голля в Польщі неприхильно писала вся ліва і навіть частина польської преси, несамохить роблячи йому голосну рекламу. Але частина незалежної преси позитивно оцінювала ту візиту, звертаючи при тім увагу на збільшення міжнародного значення Західньої Європи, яка здобуває добрі економічні успіхи і прагне вести незалежну політику, як третя світова потуга.

Війна у В'єтнамі

Вже з початком вересня, крім посиленого бомбардування американським летунством Північного В'єтнаму, бомбардовано також деякі споруди і мости в околиці порту Гайфонг, через який ідуть з СРСР головні доставки для Ганого воєнних матеріалів. Проте, ці посилені бомбардування все ще не охоплюють багатьох важливих мілітарних об'єктів, як і самого порту Гайфонг. Рівночасно у В'єтнамі значно посилюлися наземні бої в зоні, названої здемлітаризованою. Ворожа артилерія обстрілює гураганним вогнем позиції американської морської піхоти.

Секретар оборони МакНамара, передбачаючи можливість затягнення війни на довгий час, висунув проєкт побудови укріпленої лінії, яка дала б можливість ус-

пішніше вести оборону проти просякання північних в'єтнамців на південь. МакНамара плянував ту укріплену лінію продовжити в Ляосі. Цей проєкт зустрівся з гострою критикою, яка звертала увагу на те, що в добі летунства і керованих ракет — укріплення такого типу вже перестаріли.

Під впливом вибуху атомової бомби в червоному Китаї і під впливом відмови Москви підписати договір про обмеження ракетного зброєння Уряд ЗСА вирішив розпочати на території Америки будову „обмеженої” оборонної протиракетної лінії коштом 5 більйонів доларів. Очевидно, вартість її значно перевищить запроєктовану суму. Журнал „Ю. С. енд Ворлд Ріпорт” з 2 жовтня вияснює справу обмеженої ракетної оборони ЗСА. А в тім же числі, в редакційній статті п. з. „Міжнародне самогубство” редактор Давід Лоренц дуже песимістично розглядає перспективи існування людства під загрозою атомової зброї Пейпінгу і Москви.

Деякі політичні чинники висувають проєкт замирення у В'єтнамі через ОН і Раду Безпеки. Але таке полагодження справи немає жадних виглядів на успіх, тим більше, що Північний В'єтнам не є членом ОН.

Генеральна Асамблея ОН

Відкриття 19 вересня 22-ої сесії Генеральної Асамблеї ОН не викликало великого заінтересування серед громадянства. Всі вже призвичаїлись до того, що ця міжнародна інституція знаходиться під впливами комуністів і не здібна розв'язати жадної поважнішої справи. На голову 22-ої Асамблеї обрано комуніста — румунського міністра закордонних справ К. Манеску. На її порядку денному дві найбільш актуальні справи — війна у В'єтнамі і замирення на Середньому Сході.

Представник ЗСА А. Голдберг, виступаючи на асамблеї говорив, що Америка не раз виразно заявляла про свою готовість до мирних переговорів з Ганосм, який на те не погоджується і далі домагається виведення американських військ з В'єтнаму. Советський міністер закордонних справ Громико в гострому тоні говорив про агресію ЗСА у В'єтнамі і домагався їх капітуляції. Бритійський міністер закордонних справ Дж. Браун запропонував три стадії замирення — перемир'я, переговори і міжнародні гарантії.

Щодо замирення на Середньому Сході, то Ізраїль відмовляється від посередництва ОН, домагаючись безпосередніх переговорів з арабськими країнами і визнання ними ізраїльської держави. Араби жадають виведення ізраїльських військ з окупованих ними в червні територій.

Як бачимо, в цих двох важливих справах не зайшло на терені ОН нічого нового. Але не виключене, що коли б у закулісових переговорах прийнято якесь рішення, то заінтересовані сторони не відмовляться використати форум ОН для удекоровання своїх вимушених поступок і збереження престижу назовні.

Війна, пуклеарна зброя і коекзистенція

Війна ведеться в скомплікованій формі поміж двома великими партнерами з Ялти — Москвою і ЗСА. Ведеться під загрозою атомових бомб, що можуть бути

Лев Шанковський

КВАНТОВА МЕХАНІКА І БОЛЬШЕВИЦЬКА МОСКВА

III

За останні роки вчені фізики не тільки відкрили перед нами мікрокосмос з його законами, відмінними від тих, що їх формулювала класична механіка, але й виявили теж драматичні можливості звільнення енергії в атомі. Справді, енергія, що зберігається в атомах фунта води (заліза або пір'я, якщо не забуваємо, що фунт заліза ні в якому разі не важить більше, ніж фунт пір'я), така велика, що коли б її звільнити, то вона могла б урухомлювати всі автомобілі в ЗСА протягом тижня. Фізики навчилися звільняти атомову енергію методом розбивання атома, для чого тепер вживають по-

тужних циклотронів. Операція ця нагадує слона, який розтоптує маленьку комашку, оскільки для розбиття атома вживається електромагнет, що важить 220 тонн, а діаметр найбільшого атома дорівнює $1/1000.000.000.000$ цаля.

Енергію, звільнену внаслідок розбиття атома, використано насамперед в атомовій бомбі. Італійський фізик Енріко Фермі (1901-1954), який прибув до Америки в 1939 р., три роки пізніше зумів уперше викликати ланцюгову реакцію в розбитті атома. Але в 1943 р. прибув до ЗСА Нілс Бор, під керівництвом якого випродуковано атомові бомби, скинуті над Гірошімою та Нагасакі. У післявоєнних роках учені почали думати над застосуванням атомової енергії для

несподівано вжиті, і під загрозою червоного Китаю, що може приступити до війни по одній чи другій стороні.

В цій ситуації є ще додаткові обставини. В Китаї відбувається, спонзорована Москвою, внутрішня боротьба, яка може закінчитися перемогою прихильників Москви, у висліді чого Китай стане московським сателітом. В тім випадку Китай разом з Москвою можуть загрозити ЗСА. Однак, більше шансів є на те, що внутрішня боротьба, а далі відбудова знищень, зробить Пейпінг на довгий час нездібним до агресії.

З атомовою бомбою, мабуть, буде так, як було в часі другої світової війни з отруйними газами та бактеріологічною зброєю: обидві сторони триматимуть їх в резерві з огляду на взаємне величезне ризико.

Отже, залишається війна конвенційною зброєю. В цій війні Москва знаходиться в ліпшій ситуації. ЗСА змушені уживати у В'єтнамі власного війська, а Москва воює людьми Північного В'єтнаму, даючи лише воєнні матеріали та військових інструкторів. Отже, вона може вести війну довше.

Війна у В'єтнамі ведеться в обмежених розмірах, в рамах „коекзистенції”. Особливу обережність виявляють тут ЗСА, які ведуть оборонну війну, провадячи лише обмежене бомбардування, північні ж в'єтнамці обмежуються здебільша партизанськими діями в запллі. Незалежно від того, Москва стосує ще іншу зброю, яка діє без вибухів. Це — політична пропаганда у Південному В'єтнамі і на терені ЗСА, організація саботажів і расових заворушень.

Боротьба з московською пропагандою утруднена ще й тому, що ЗДА і Захід майже позбавлені можливості

стосувати свою політичну пропаганду на теренах Московщини і окупованих нею країн.

Переходячи до справи коекзистенції, наведемо заваги на цю тему відомого публіциста А. Прагера, який пише в „Америка Ехо” з 1 жовтня: „Атомову могутність ЗСА, яка перевищує могутність советську, унеможливила безпосередню атомову війну. Але не раз Москва робила проби змінити існуючий уклад сил (Берлін, Куба, Середній Схід). Успіху в тім не мала. Ті проби потверджують, що політику коекзистенції Москва розуміє не як стан стабільний, так, як її хотіла б розуміти Америка, а як стан високо динамічний, який можна і треба порушувати, коли Москва думає, що їй те може вдатися”. І далі: „Війна в Південній Азії давно б скінчилася, якби Північний В'єтнам не користав зі зростаючих достав советського воєнного матеріалу. Тепер Москва намагається оточити Європу з півдня, розпалюючи війну між Ізраїлем і арабськими країнами. Опанування південно-східної Азії і північної Африки значило б затиснення в кліщях Західньої Європи і всієї південної Азії разом з Індією і Іраном”.

В цій ситуації найбільша небезпека загрожує світові не збоку Китаю і не від нуклеарної зброї, а від московської агресії у В'єтнамі і на Середньому Сході.

Закінчення війни у В'єтнамі залежить головно від поширення бомбардувань на порт Гайфонг, замінування вступу до того порту і стримання достав воєнного матеріалу для Північного В'єтнаму.

На закінчення треба ствердити, що помилки, зроблені західніми потугами в Ялті, мстяться тепер жорстоко над цілим світом. Нові помилки і дальше зволікання в очікуванні на мир з Ганоем породжують нові небезпеки.

мирних цілей, і тепер маємо не тільки фабрики з атомовою енергією, як погінною силою, але й нуклеарні підводні човни. Післявоєнні роки принесли також протилежну до ядрової реакції методу термоядрової реакції, що постає внаслідок сполуки (фузії) легких ядер. Термоядрової реакції вживається для експлозії водневої (гідрогенної) бомби, що має куди більшу деструктивну силу, ніж атомово бомба.

Поза всіма цими відкриттями не міг лишатися позаду ССРСР, дармащо весь цей розвиток стався внаслідок розвитку теорії квантів і теорії відносности Айнштайна, до яких „правовірни” московсько-большевицькі матеріялісти ставилися з певною резервою. В 1926 р. советський філософ, А. Деборин проголосив квантову механіку „кризою” модерної фізики.

З погляду московсько-большевицької ідеології А. Деборин мав „рацію”. Ще в час свого народження марксизм проголосив себе „науковим” світоглядом, а свій соціалізм — „науковим” соціалізмом. За марксистським ученням матеріялізм нібито виходив із самих фактів природознавства, і нібито давав відповідь на всі питання, що відносяться до основних філософських проблем. Коли ж з’явилися нові теорії, що позначали кінець механістичного віку науки й звичали початок нової ери, вони мусіли заперечуватись чи підважуватись большевицькими сторожами марксистської „науки”. Для них не залишалось нічого іншого, як далі повторювати старі твердження й далі на всі боки вивертати цитати з Енгельса та Ленінового „Матеріялізму й емпіріокритицизму”, написаного в 1908-му, а надрукованого в 1909 році, отже тоді, коли квантова механіка ставила свої перші кроки. Цитати ці супроводились, звичайно, голосливими твердженнями, що найновіші наукові відкриття підтверджують їх, але ніякого доказу для цього не подавалось просто тому, що такого доказу не було.

Варто зазначити теж, що московський большевизм дуже бідний на оригінальні філософські праці. Поза згаданим вище Леніновим „Матеріялізмом і емпіріокритицизмом” та горезвісним Сталіновим 4-им розділом „Короткого курсу історії ВКП(б)”, по суті, нічого вартого уваги немає. З таким „апаратом” годі братися за критику філософських основ квантової ме-

ханіки чи теорії відносности. Але Ленінові твори вважали і вважають большевики за „святе письмо”, і переходити над ними до денного порядку не так уже легко, бо „святі інквізитори” з органів безпеки пришиють кожному критикові якусь „сресь”.

Ленінів „Матеріялізм та емпіріокритицизм” був, по суті, темпераментною критикою „махізму”, тобто вчення австрійського фізика, філософа та психолога Ернста Маха (1838-1916), яким, до речі, захоплювалось багато московських марксистів, не виключаючи й пізнішого „наркома” Луначарського. Неопозитивізм Ернста Маха, або інакше емпіріокритицизм, розкритиковував Ленін як „суб’єктивістичну” й „ідеалістичну” теорію, протилежну „діалектичному матеріялізмові”. Але, коли розвинулись квантова механіка й теорія відносности Айнштайна, то послідовники Леніна дуже добре знали, що цим теоріям торував шлях Ернст Мах. Уся модерна фізика має свої джерела в розкритикованому Леніним „махізмі”, бо й сам Айнштайн публічно визнав, скільки його теорія відносности завдячує теоріям Ернста Маха. З цих причин послідовники філософії Леніна не могли мати забагато довір’я до „дітей” Маха в модерній фізиці, про „батька” яких „пророк” Ленін висловився, що його (Ернста Маха) відношення до науки природознавства таке, як відношення „християнина” Юди до християнства.

В 1930-их роках, коли розгорілись дебати між Айнштайном і Бором, советські фізики та філософи підтримали Айнштайна. В 1936 р. в цих дебатах взяв участь советський фізик К. Нікольський, який назвав копенгагенську інтерпретацію Бора-Гейзенберга „ідеалістичною” й „махістською”. Тоді В. Фок виступив в обороні копенгагенської інтерпретації. Все ж таки дебати 30-их років не мали ще великого впливу на відношення окремих советських фізиків та філософів до окремих засад квантової механіки, навіть в її копенгагенській інтерпретації. Копенгагенську інтерпретацію підтримували фізики (напр., Д. Блохінцев, член АН УССР, майбутній директор Наукового інституту термоядрових дослідів у Дубні) і філософи, серед них український філософ М. Омеляновський, що в своїй праці „В. І. Ленин и физика

XX века" (Москва, 1947) визнав за дійсні багато філософських положень квантової механіки, що пізніше гостро критиковано в советських журналах.

Очевидно, стан такої свободи думки в задушливій атмосфері московського більшовизму не міг довго тривати. Після війни в усіх ділянках інтелектуального життя наступила жахлива реакція, відома під назвою „ждановщини". Вона заторкнула також ділянку фізики. В зв'язку з обговоренням книжки советського філософа Г. Александрова „Історія західноєвропейської філософії", советський Торквемада, А. Жданов видав вирок і на квантову механіку (24.VI 1947): „Квантіанські вихватки модерних буржуазних фізиків ведуть їх до висновків, що електрон посідає „свобідну волю", до намагань описати матерію як тільки певну сполуку хвиль і до інших чортівських містифікацій". Здавалося, що Рома льокус, кавза фініта (Рим сказав своє слово — справа закінчена), але майбутнє показало, що це не так.

У цьому місці не можна відмовити подиву для советських фізиків, що не тільки не зреклися копенгагенської інтерпретації, але й, згуртувавшись, перейшли в протинаступ. Уже напередодні ждановського вироку на квантову механіку відомий советський фізик М. Марков виступив у журналі „Вопросы Философии" зі статтею, в якій цілком визнав правильність копенгагенської інтерпретації. Ця стаття викликала жваві дебати на сторінках советських філософських і фізичних журналів.

Пізніше Марков твердив, що він, у порозумінні з редактором журналу „Вопросы Философии" В. Кедровим, умисне помістив цей матеріал з подвійною метою: а) щоб викликати дискусію, в якій партія зайняла б виразне становище (це ще було перед ждановським „вироком"); б) щоб зафіксувати становище, яке з точки зору науки є безспірне.

Партія дійсно зайняла становище. У московській „Литературній Газеті" з 10 квітня 1948 р. із статтею проти М. Маркова виступив якийсь А. Максїмов, який назвав Маркова „філософським кентавром", що, мовляв, у голові має західноєвропейські ідеалістичні погляди, але ця голова сидить на кінському „матеріалістичному заді". За цією статтею посипалися листи до ре-

дакції газети, а також почали появлятися статті в різних журналах. Підтримку Маркову дали всі визначні советські фізики: Д. Блохінцев (українець), І. Тамм, Л. Ландау, Е. Ліфшиц (що за „русскі" прізвища в цих людей! — Л. Ш.) та інші.

Звичайно, ці виступи не могли переконати Жданова. Дискусія закінчилася розгромом журналу „Вопросы Философии" за друкування „ідеалістичних вигадок" Бора й Маркова, зняття Кедрова з посади редактора і підтримку деяких фізиків з Фізичного інституту АН ССРСР, що відмовляються визнати матеріалізм. Остаточний присуд видала московська „Правда" з 7 вересня 1949 р. статтею „За боевой философский журнал".

До дискусії цієї повернувся ще раз В. Фок напередодні смерті Сталіна. У статті, надрукованій у журналі „Вопросы Философии", він виявив неспроможність критики сучасних фізичних теорій з позицій „грубого невігластва". Коли цей термін „грубе невігластво" заступити партійною ідеологією, то стає ясно, про що йдеться. Про справи „науки" можуть дискутувати лише науковці з наукових позицій, а не партійні невігласи.

У цьому зударі ждановщини з наукою позиція українського філософа М. Омеляновського була дуже небезпечна. Йому, як українцеві, дуже легко могли додати до списку його ідеологічних гріхів ще „український буржуазний націоналізм", що є вже кримінальним злочином. Омеляновський це прекрасно зрозумів, і в 1947 році, ще в першому році ждановщини вийшла у Києві українською мовою його книжка „Боротьба матеріалізму проти ідеалізму в сучасній фізиці", в якій він відрікся і засудив багато положень, що їх визнав був у попередній книжці. В цій новій книжці вже була мова не про „засаду доповняльності Бора", але про „так звану засаду доповняльності". Прізвище Бора не можна було вживати без лайки, а його „так звану засаду" визнано „ідеалістичним перекрученням" основ квантової механіки. Але вже в 1956 р. в книжці „Философские вопросы квантовой механики" (Москва, 1956) Омеляновський вернувся до своїх справжніх переконань. Коли його питалися, чому він їх змінює,

він відповів: „Вольтер казав, що вчений, який не змінює своїх переконань, є дурнем”.

У 1958 р. на Всесоюзній конференції в Москві советські фізики виступали в обороні свого права розглядати різні наукові теорії. На цю тему написав декілька статей советський фізик Е. Кольман (чех). В 1963 р., на конференції в Мехіко Ситі, В. Фок і М. Омеляновський визнали засаду доповняльності Бора і прийняли за дійсну копенгагенську інтерпретацію. Це так для світу і для себе. Але для „советського народу” далі публікують статті, в яких цькують советських фізиків за брак „партійности”. КПСС і далі зберігає свою контролю над советською наукою.

IV

У зударі з квантовою механікою „наукова” мудрість КПСС зазнала поразки. Причиною цього був партійний догматизм, що виродився у своєрідну псевдорелігію, що в її догми мусить вірити кожний. Це проти цієї псевдорелігії марксизму так темпераментно запротестував Василь Симоненко в своєму „Щоденнику”: „Я виступаю в них (у „Трояндах в траурі” — Л. Ш.) проти нової релігії, проти лицемірів, які не без успіху намагаються перетворити марксизм у релігію, в прокрустове ложе для науки, мистецтва і любови. Сумні приклади з кібернетиною, генетикою, бурхливе проростання поганок у літературі й живописі, вічні заклики до жертвування і безконечні обіцянки „раю на потім” — хіба це таке вже й далеке від трагедії Бруно і Галілея, псалмоста іконописання, від монастирів і царства небесного”. — І далі: „Якщо марксизм не вистоїть перед шаленим наступом догматизму, він приречений стати релігією. Ніяке вчення не сміє монополізувати духовне життя людини...”

Советський марксизм „не вистояв” і став догматичною псевдорелігією, прокрустовим ложем для науки, літератури, мистецтва і любови. „Сумними прикладами” багата вся історія московського большевизму, і не тільки ними. Вона багата теж показами злочинної діяльності КПСС, її протиприродними експериментами, веденими на живому тілі народу. Вбивчі наслідки цих експериментів бачить тепер увесь світ.

У 1967 р. минає 50 років від часу захоплення озброєною меншістю під проводом Леніна влади у відсталій країні. Внаслідок цього захоплення встановлено в тій відсталій країні не „диктатуру пролетаріату”, бо його там не було, а диктатуру цієї озброєної меншости, яка оформилася як тоталітарна монопартія. Ця монопартія побудувала не „безклясове суспільство”, але, навпаки, суспільство виразно „клясове”, в якому кляса московсько-большевицьких вельмож, „нова кляса”, як її назвав Мілован Джілас, зорганізувала експлуатацію трудящих у масштабах, знаних хіба в античних рабовласницьких суспільствах.

Очевидно, в умовах такої жахливої експлуатації ніяка „державна”, як учив Маркс, „відмирати” не могла, а, навпаки, „нова кляса” розвинула засоби примусу до найвищої досконалости. На сторожі експлуатації трудящих має „нова кляса” поставила не тільки „органи безпеки” (ЧеКа, ГПУ, НКВД, МВД, МГБ, КГБ), але й „ідеологію”. Аналіза цієї большевицької „ідеології” показує, що вона є хаотичним конгломератом нічим між собою не пов’язаних афоризмів. Зокрема, як ми це старалися показати в нашій статті про квантову механіку, ніяке положення марксистської балаканини в ділянці філософії не впливає з сучасного стану науки, а, навпаки, вся їхня „теорія” виразно суперечить найновішим експериментально й теоретично обґрунтованим висновкам фізики.

Кремлівські верховоди, офіційно не зрікаючись марксизму й ленінізму, вносять до своєї „ідеології” нові елементи, що їх годі натягнути на марксистський копил (напр., „ліберманізм” в економіці). Червоні китайці мають повну рацію, коли кричать про зраду московсько-большевицькими верховодами принципів марксизму-ленінізму, про їхній „ревізіонізм”. Справді, сьогоднішні зміни „ідеології” в СРСР мають характер одвертої „ревізії” марксо-ленінської науки. До цієї ревізії змусило московсько-большевицьких вельмож само життя. І само життя дорешти оголило забріхану московсько-большевицьку „ідеологію” й прискіпило її ревізію.

Назовні цю ревізію прикривають галасом про „суб’єктивізм” і „волютаризм” Нікіти Хрущова, дармащо й Брежнєв-Косигін маршують цим суб’єктивно-волютаристичним шляхом. Для

нас, однак, важливе те, що за 50 трагічних років московсько-большевицька „ідеологія” не тільки не зуміла себе виправдати, а, навпаки, знаходиться в стані повного розкладу. Не бачити цього, значить бути сліпим. Серед оборонців цієї „ідеології” залишилися тільки — за словами поетки — „шукачі прокорму, шахраї і скептиків юрма”, але „змісту вже в душі нема”.

Квантова механіка вчить, що дематеріалізація електронів, перехід їх у „ніщо” настає тоді, коли негативно навантажені електрони зустрічаються з недавно відкритими позитивними електронами, або позитронами. Їхня поява в мікрокосмосі — революційна, їхня акція дуже коротка і стрибкоподібна. Але знищення з цього удару цілковите. Японський фізик Гідекі Юкава (1907-) відкрив ще мезотрони, посередні між електронами й позитронами, що є атмосферними продуктами космічних променів. Вони теж постачають енергію для розкладу, яка діє дуже коротко, в мільйонових частинах секунди. Отже, революції в мікрокосмосі цілком закономірні явища, які, однак, своєю несподіваністю й раптовістю дивують своїх учених спостерігачів.

У макроскопічному світі нашої дійсності революційні процеси не можуть бути такими несподіваними, стрибкоподібними й раптовими, як у мікрокосмосі, але це ще не означає, що вони не відбуваються. У нашому розумінні, розклад „ідеології” кляси московсько-большевицьких вельмож можна розцінювати, як удар електронів системи з позитронами життя. Розклад ідеології, таким чином, — це смертельна недуга московського большевизму. Така „природа речей”, якщо доцільно тут ужити терміну Люкреція.

Мілован Джілас спирає свої передбачення розкладу „нової кляси” на основах науки соціології. Але, вийшовши з них, висловив твердження про те, що „нова кляса” мусить зійти з історичної сцени. Він навіть висловив припущення, що з цього приводу ніхто не буде сумувати, а за те, що вона втримувала виключний монополі над творчою думкою виключно для оборони своїх привілеїв та інтересів, вона буде

**УКРАЇНСЬКИЙ НАРОД В УССР
— ЦЕ „ХАЗЯЇН ДОМОВИТИЙ”, —
ТВЕРДИТЬ ГАННА КЛЮЧКО-ФРАНКО**

У липні й на початку серпня ц. р. в Україні побувала на запрошення „культурного товариства” К. Колосової дочка Івана Франка з Канади, Ганна Ключко-Франко. Відвідавши з десятком музеїв і ствердивши, що їй не вдалося побачити всього, що бажалось бачити, вона прийшла до такого висновку в київській „Літературній Україні” з 4-го серпня: „Радую мене те, що Україна з'єднана в одну Радянську Республіку, і цілий український народ на власній землі є хазяїн домовитий”. Відвідавши школу в Полтаві, пані Г. Ключко захоплювалась „духовим вихованням” українських дітей, і заявила, що між школами УССР і Канади відстань, як „між небом і землею”.

Дочка Івана Франка, автора „Не пора, не пора москалеві й ляхові служити”, мала б знати, що „цілий український народ” поневолений большевицькою Москвою, що Україна — це колонія Росії, національно і соціально гноблена, де українських дітей виховують в марксистсько-ленінському дусі і сам „хазяїн домовитий” не має права навіть втекти з того „хазяйства”, бо Москва не дозволяє емігрувати за кордон, у вільні країни світу, хоча до однієї з таких країн, у Канаду, повернулася після екскурсії авторка статті п. н. „Тепло рідного краю” в згаданій „Літературній Україні”...

поставлена людством до ганебного стовпа історії. Загибель „нової кляси” бачить Джілас в розвитку антагоністичних суперечностей всередині „нової кляси”, чи пак „кляси московсько-большевицьких вельмож”. А ми ще, за Полтавою й Горновим, додамо, що також суперечностями, які впливають із імперіалістичної колоніальної політики цих „вельмож”. У кожному разі, чи це згідно з законами квантової механіки, чи згідно з твердженнями Мілована Джіласа, П. Полтави й О. Горнового, загибель „нової кляси московсько-большевицьких вельмож” — неминуха! Могильниками її стануть поневолені нею народи й експлуатовані трудящі маси.

Але, коли це так, то чому при круглих столах вистеляють червоні килими перед представниками „кляси”, яка мусить зійти з історичної сцени, яку людство поставить до ганебного стовпа в історії? Яка кому користь з вистелювання килимів, коли загибель цієї кляси неминуха?

СКЛАДАЙТЕ НА ПРЕС-ФОНД ВІСНИКА!

АВТОР „КНИГИ БІТІЯ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ“

У розвитку українського громадсько-політичного життя Шевченкових часів, у формуванні самостійницьких думок і сміливих надій на повстання вільної України, на федеративний зв'язок відроджених слов'янських націй, серед яких Україна була б повноправним членом, велике значення мала діяльність Миколи Костомарова. Поруч з іншими славними діячами тієї доби, сучасниками Шевченка Кулішем, Максимовичем, Вілорезьким, що діяли на Великого Козаря як на „небесний свитильник“ і прагнули працювати для народнього щастя, Костомаров — учений, дослідник, поет, повістяр, драматург, політичний діяч — зброєю свого мистецтва, політичного діяч — зброєю свого мистецтва, Костомаров надав гурткові форм таємного товариства, яке прийняло назву Кирило-Методіївського братства. Він склав для братства статут і конкретизував дії та завдання організації. „Взаємність слов'янських народів у нашій епоху не обмежувалася уже сферою науки і поезії, але стала представлятися в образах, в яких, як нам здавалося, вона повинна була втілюватися для майбутнього історії. Миноволі став нам уявлятися федеративний устрій як найшляхетніша течія громадського життя слов'янських націй... В усіх частинах федерації перебігались однакові в основі закони і права, рівність ваги, мир і монети, відсутність митниць і свобод торгівлі, загальне знищення кріпацтва та неволи в будь-якому вигляді, єдина центральна влада, що віддала б зносинами поза союзом, вільно і фільотую, але повна автономія кожної частини щодо внутрішніх устанав, внутрішньої управи, судівництва і народньої освіти“, — писав згодом Костомаров.

Програма братства, яку він склав під великим впливом західноєвропейського романтизму, в своїй основі мала національну ідею як підставу для українського відродження. Метою братства було створення вільної української республіки в федеративному союзі з іншими слов'янськими народами. Осередком федерації намічався Київ, а на чолі федерації мали стати федеративний сейм і президент. Усім народам мали бути забезпечені загальне виборче право, свобода сумління, обов'язкова для всіх освіта в рідній мові; мало бути знесено кріпацтво.

У розвитку українського громадсько-політичного життя Шевченкових часів, у формуванні самостійницьких думок і сміливих надій на повстання вільної України, на федеративний зв'язок відроджених слов'янських націй, серед яких Україна була б повноправним членом, велике значення мала діяльність Миколи Костомарова. Поруч з іншими славними діячами тієї доби, сучасниками Шевченка Кулішем, Максимовичем, Вілорезьким, що діяли на Великого Козаря як на „небесний свитильник“ і прагнули працювати для народнього щастя, Костомаров — учений, дослідник, поет, повістяр, драматург, політичний діяч — зброєю свого мистецтва, політичного діяч — зброєю свого мистецтва, Костомаров надав гурткові форм таємного товариства, яке прийняло назву Кирило-Методіївського братства. Він склав для цієї організації статут, очолив її, проголосив ідеї, які відтоді надовго запанували в українському громадстві і письменстві. Такі успіхи за любов до України і бажання допомогти їй, що впали на Костомарова, не заломили його, не захитали його переконання.

Народжений у поміщицькій родині 4 (16) травня 1817 року в селі Юрасівці Острогозького повіту на Вороніжщині, Костомаров успішно закінчив Харківський університет, де проф. Л. Луїні збудив у нього велике зацікавлення до історії, а поет Амвразій Метлинський до етнографії.

Костомаров із дитинства по селях, збирає етнографічні матеріали і рідночасно розгортає літературну творчість: пише романтичні поеми, драми „Сава Чалій“ та „Перевалська ніч“, повість „Чернілівка“. Кого поетичні твори виходять у 1838 році під прибраним ім'ям Єремії Талки.

Як історик Костомаров вивчає добу Богдана Хмельницького. Ставши в 1846 році професором Київського університету, він нав'язує прихильницькі стосунки з Шевченком, а також з Кулішем, Вілорезьким, Гулаком, Марковичем. Цей своєрідний гурток людей, що розуміли свої

„Книга битія українського народу” Костомарова являла собою політичну плятформу Кирило-Методіївського братства. В ній говорилося про післанництво України в історії людства. На суспільному полі головним завданням було здобути рівність для всіх мешканців України, усунути станові привілеї, довести до знесення кріпаччини. Костомаров уклав програму на ясній християнській основі. Вона закінчувалась словами:

„І встане Україна з своєї могили, і знову озветься до всіх братів своїх слов'ян, і почують крик її, і встане слов'янщина, і не позостанеться ні царя, ні царевича, ні князя, ні графа, ні герцога, ні сіятельства, ні превосходительства, ні пана, ні боярина, ні кріпака, ні холопа — ні в Московщині, ні в Польщі, ні в Україні, ні в Чехії, ні в Хорватів, ні в Сербів, ні в Болгар. І Україна буде невіддільною Річчю Посполитою в союзі слов'янським. Тоді скажуть всі язики, показуючи на місце, де на мапі буде намальована Україна: От камінь єго же небрегоша зиждуції, той бисть во главу угла”.

Костомаров та інші члени братства вважали засобами здійснення своїх ідей не повстання і збройну боротьбу з поневолювачами, а національне освідомлення народу, ширення серед нього освіти.

Заарештований разом з іншими членами братства, Костомаров рік перебував у в'язниці, а після того був засланий до Саратова, де прожив дев'ять років. На засланні він продовжував працю над історією доби Богдана Хмельницького, а також вивершив монографії „Іван Свірговський — український гетьман XVI ст.” і „Боротьба українських козаків з Польщею в першій половині XVII ст. до Богдана Хмельницького”.

Після амнесії Костомаров виїхав за кордон, пізніше викладав у Петербурзькому університеті, працював в археологічній комісії, з заснуванням українського місячника „Основа” брав у ньому діяльну участь. Головним доробком його були 16 томів „Історичних монографій” про Богдана Хмельницького, Івана Виговського, Юрія Хмельницького, Івана Мазепу, а також 6 томів „Історії у життєписах”, що мають велику наукову цінність. У науковій статті „Дві руські народності” він довів окремішність укра-

Іван Манило

SEMPER IDEM

Завжди те саме я кажу тобі:
Люби Україну, ніжну, рідну мову,
Міста і села жовтоголубі...
Люби свій край, мов соловей дїброву...

Завжди те саме я кажу тобі:
Люби Дніпро — ріку свого народу,
Гартуй меча й готуйся до походу!...
Плоди безсмертя зрїють в боротьбі!
1967

їнського народу від російського. Написав теж монографію „Останні роки Речі Посполитої” і історичний роман „Кудеяр”.

Помер Костомаров 19 квітня 1885 року. Його ідеї, висловлені в програмі Кирило-Методіївського братства, мали великий вплив на українське громадянство наступних десятиліть, а саме братство послужило взірцем для пізнішого створення українських політичних партій, спочатку в Галичині, потім на Наддніпрянській Україні, у програмах яких була вже чітко визначена самостійність України як ціль, а засобом осягнення її — безкомпромісова боротьба з усіма поневолювачами рідного краю. Цю боротьбу після програних визвольних змагань очолила УВО і далі ОУН, яка непохитно несе прапор змагань за самостійність і соборність України.

В підсоветській Україні, де тепер з політичних мотивів „реабілітують” і „возз'єднують” досі виклятих як „буржуазно-націоналістичних” письменників, поетів та науковців, перевидаючи в гостро цензурованому вигляді деякі їх твори, також ніби привернено Миколу Костомарова з нагоди 150-ліття з дня його народження. І навіть плянують там видати з відповідними коментарями і передмовою дещо з творів Костомарова, який, як зазначає Українська Радянська Енциклопедія, „не розумів причин і характеру народних рухів на Україні в XVII-XVIII ст. ... творчість якого була пов'язана з реакційним романтизмом”.

Із тих перечислених совєтськими цензорами творів справжнього Миколу Костомарова український читач не пізнає.

І. Левадний

Софія Наумовиц

ДВА АСПЕКТИ „РОЗСТРІЛЯНОГО ВІДРОДЖЕННЯ”

(Закінчення)

Куди важчим завданням для Чапленка було впоратися з розглядом творчості Павла Тичини¹⁾. Зразу ж на вступі він спіткнувся на проблемі „поступу й назадництва”, — і цей приклад повинен стати пересторогою для наших критиків, зокрема молодших. Бо ось як він ці справи з'ясовує: „Світоглядом був тоді Тичина „реакційніший” за український визвольний рух, що його очолювали драгомановець М. Грушевський та соціал-демократ В. Винниченко. У Тичини ж усе тоді відбувалося під „потужні дзвони Лаври і Софії”, і „Україну за всі роки неслави підвеселяв спромінений, ласкою в серце зраний, Андрій Первозваний”. Проте, не входячи в спір, що тоді, в часи визвольних змагань, було поступом, а що назадництвом, ми радше прийшли б до висновку, що Тичина відчув інтуїцією геніяльного поета, що не „поступові” соціалістичні гасла „підвеселять Україну”, але „назадницький”, архаїчний, ще з часів Княжої Держави, — Андрій Первозваний! І так воно згодом і виявилось: „назадницьким” був не Тичина з його натяками на українську державу, але якраз ті „поступовці” з чужими гаслами про рівність і братерство з кінця XVIII століття, з соціалістичною федерацією!..

Таку саму інтуїцію виявив Тичина й у культурних справах. У „Псалмі залізу” знаходимо ось такі пророчі рядки: „Це що горить? Архів? Музей? А підкладіть но хмизу!” Так і хочеться подумати, що ще 35 років тому якісь „космічні кларнети” заграли на ніжній душі поета елегію-передчуття підпалу київської бібліотеки...

Дуже точно, рік за роком, збірка за збіркою, досліджує Чапленко, як до „меду” Тичининої поезії додавалися „ложки дьогтю казенщини”, поки „радянська” поета не завершилася сьогоднішнім станом. Тільки неясне тут Чапленкове „вибачення” за ці досліді. „Кажучи це, — пише він, — я не висловлююсь проти загальнолюдських революційних мотивів, що є в цих поезіях і можуть бути в кожного поступового поета, а відзначаю тільки те, що безперечно походить від тоталітарної дійсності”. Навіщо такі застереження? Адже ніхто з українців, навіть „найправіші”, не критикують Тичини за „загальнолюдські революційні мотиви”, тобто за справедливі соціальні вимоги. Тичину зневажають за те, що йому московська компартія „рідна”, що його батьківщина — ССРСР, а столиця — Москва!

Натомість зі справжнім знанням справи змальовує Чапленко ріст Тичининої слави обабіч Збруча: „В основі цих поезій був ще „мед” повноцінної поезії, а „дьо-

готь” примішувався тільки малими дозами... і суспільну атмосферу для цієї слави творило й загальне пристосування української суспільної думки, заколисанної „українізацією” до большевицької дійсності... зокрема в Галичині, де Тичину щиро вихваляли й передруковували. Це ж був час тієї большевицької національної політики, що викликала була віру в можливість вільного розвитку української культури й під большевизмом”.

Дуже до речі цитує Чапленко Тичинину „Відповідь землякам”, — вимушену, як тепер, у наших часах, відповідь Драча, який навіть позичив собі наголовок від Тичини: „О, будьте прокляті ви ще раз! Душі моєї не купити вам ані лавровими вінками, ні золотом, ні хлібом, ні орлом”... І після цього Тичина „поцілував пантофлю папи”, і з того часу його твори стали вже „бочками дьогтю”, бо пішли „пісні про Сталіна” й „пісня про гармошку”...

Коли ж Чапленко поринає в психологію творчості й намагається розкрити тайники душі підсоветського письменника, то він не може не заплутатися. Поставивши нічим не підперту тезу: „Усі його (Тичини) твори, навіть „найказенніші” справляють враження написаних щиро”, — зразу ж цю тезу заперечує: „І їхня фальшивість виявляється тільки тоді, як зіставити їх з дійсністю... Як же хто цієї дійсності не знає (наприклад, читачі за кордоном), то може приймати ці твори за „щирі монети”. Чапленко, очевидно, недоцінює читачів. Правда, люди в Україні, які знають „дійсність”, уже давно оцінили й відкинули „творища” Тичини, Павличка, Братуня та їм подібних. Проте й читачі за кордоном не такі вже невігласи: вистачає зіставити ранні поезії Тичини з теперішніми одами на честь „рідної партії” й... сапієнті сат! Тому зовсім непотрібно вертається Чапленко до ранньої творчості Тичини і знаходить у ній і „мистецьку переконливість”, і „національний стиль”, і „чудову мову”. Так, усе це було, але пізніша „казенщина” й „ложки дьогтю” вбили Богом даний Тичині надзвичайний талант, і він тепер сам мусить пильнуватися, щоб решток свого знівченого таланту не випустити на папір... І тому не треба добивати нечасного Тичини тезою про його „щирі казенщини”. Творчість під диктатом чи на замовлення — це каторга, куди там до щирості! — як писав проф. Глобенко.

У „Загальних висновках” Чапленко полемізує з Юрієм Луцьким і називає його „некомпетентною людяною” за ствердження, що „гноблення... не перешкодили, бодай на деякий час, блискучому й широкому розвитку” (літератури). Однак Чапленко, який писав свою працю перед 1960 роком, не взяв до уваги „шестидесятників”, що вирости у сто разів гіршої дійсності, як за часів НЕП'у і, скориставшись позірною відлигою, знову створили високі мистецькі цінності

1) Вістку про смерть Павла Тичини подала київська „Радянська Україна” з 17 вересня 1967 р. Повідомлення про його смерть (16 вересня) підписали: Центральний Комітет КПУ України, Президія Верховної Ради УРСР і Ради Міністрів УРСР.

й знову ж таки в прискішеному темпі, мов би сподіваючись нового терору! А що в їхніх творах, зокрема ж у Симоненка, багато езопівщини, якої так не любить Чапленко, та „казенщини“, яку треба буде відсіяти так, як оці чужі вставки в творах Миколи Куліша, і що вже є й такі молоді, яких примусили „поцілувати пантофлю“, — то це й є та жаклива, антикультурна, підсоветська дійсність, яка все ж таки не всилі вбити духа українського народу та його щораз нових і творчих талантів.

3. ПІДСУМКИ

Після обговорення цих двох, далеко не вичерпних праць про добу „розстріляного відродження“ можна зробити й скромні підсумки, користаючися ще й висловами інших дослідників цієї доби:

1. Осередньою статтю „розстріляного відродження“ слід уважати Миколу Хвильового. Два його, здавалося б, суперечні гасла: „Лицем до Європи!“ та „Азіятський ренесанс“, у яких заплуталися так прихильники, як і противники Хвильового, сьогодні, з перспективи часу, можна краще зрозуміти й вияснити, як у минулому. Річ у тому, що Хвильовий мав рідкісний дар передбачування прийдешнього, чого бракувало чисельним полемістам „таборових“ часів на еміграції, коли пристрасна за- і протихвильовистська дискусія була в стані кипіння. (1946-49).

Один із цих полемістів, Р. Гармаш*), писав таке: „Ідея азійського ренесансу, ідея безперечно московська... нині не до подумання жадне справжнє визволення України без співпраці з Заходом...“ Наївність автора виправдує той післявоєнний час, коли можна ще було вірити в зацікавлення Заходу визволенням України, а Москви в будь-якому „ренесансі“, в тому числі й азійському! Адже вона давно вже „визволила половину Азії й насадила там свою „культуру“...“

Натомість багато влучніше схоплює ці справи М. Гальчук**): „Ставлення Хвильового до Європи не було простим захопленням західним світом, далеким від совєтської дійсності... надзвичайно високо оцінюючи європейську культуру, він уважав, що Європа є в стані кризи і що на арену історії має виступити нова, свіжа сила. І коли він у виборі духової орієнтації виразно виступає прихильником Заходу і заперечує зв'язок з Москвою... то чекає могутнього революційного руху на Сході... цей рух супроводитиметься культурним поднесенням, „азіятським ренесансом“, на чолі якого стоятиме Україна“. І він цитує слова Хвильового: „Оскільки Євразія стоїть на межі двох територій, двох енергій, остільки авангардом... виступаємо ми“. (З памфлету „Україна чи Малоросія“).

До цього Гальчука твердження ми додали б, що Хвильовий, який зустрічався з представниками Заходу в Україні (на з'їзді письменників, наприклад) і сам

двічі перебував на Заході, — добре орієнтувався, чого нам від нього чекати в ділянці політики, — і тому пропонував орієнтацію на Захід виключно в ділянці культури. Натомість спільників у політичній ділянці, у спільній визвольній боротьбі проти Москви шукав Хвильовий на Сході. Що воно так, про те виразно говорять дальші рядки цього памфлету: „Захід нібито вичерпав сили, які можуть породжувати нових людей. Азія ж, в якій людський матеріал спав віками, награмадила стільки енергії, що тільки їй до снаги влити досить живої крові в жили конкістадорів майбутнього!“ Хіба можна було ясніше висловитися про цей зовсім не „культурний“, але „конкістадорський“, азійський „ренесанс“?

І далі Гальчук пише: „Його висловлювання в літературній дискусії, а також його мистецькі твори викликали занепокоєння в урядових колах настільки, що... з'являється термін „хвильовизм“. Правда, його начебто потому „засудив“ сам Хвильовий у „покаянному листі“, але як? „Хвильовизм, — писав він, — це теорія боротьби проти КП(б)У... створена під натиском ідеології українського воєнничого фашизму... що мріє зробити з України велику імперіалістичну державу“. Коли в цьому реченні змінити „фашизм“ на „націоналізм“, а „імперіалістичну“ на „самостійну“, то цей „покаянний лист“ мав би зовсім інше звучання.

Таку ж політичну визвольну програму можна вчитати в оповіданні „Санаторійна зона“, вкладену, для приховання, в уста напівбожевільного Анарха: „Дивіться на Схід!... Цей трагічний поклик, можливо, не знайде відголосу, його не зрозуміють. (підкр. С. Н.). Одні побачать у ньому рупор Івана Калити, другі — заклик до дикої азійщини. Алеж це не те і не друге. Перші помиляються, бо не знають Лівобережжя: воно ніколи спокійно не сиділо під могутньою рукою шовінізму (московського — С. Н.), другі помиляються, бо дивляться на Азію, як на кубло тьми і забобнів... Це ж зовсім не так... Ми ж бачимо, що західна цивілізація гниє і в ній гниє людськість. І ми знаємо: скоро прийде новий Спаситель, і предтечею йому буде Атілла. Предтеча пройде м'ятежною грозою по ланах Європи, і тільки тоді (тільки тоді!) свіжі потоки прорвуть напружену атмосферу. Це буде!... Дивіться на Схід!“

І тут знову ж таки вистачає замінити „парс про тото“ (частину цілістю), Лівобережжя — Україною, і дальших пояснень не треба. Хіба тільки побажати, щоб пророчтва Хвильового збулися й щоб наредіт прийшов Спаситель, бо „предтеча Атілла“ вже давно проходить ланами Європи „м'ятежною грозою“... Знаменне дальше речення в цьому оповіданні: „І вся трагедія Лівобережжя, що воно сміливо кинуло цей міжнародний клич“. Тут же виразний натяк на першу боротьбу України проти московського комунізму, а крім того весь цей монолог — ще один доказ, що Хвильовий послуговався гнучкою манерою сюрреалізму, щоб свої літературні й політичні думки висловити в завуальованій формі оповідання.

Що цю „езопівщину“, як її називає Чапленко, скоріше розкрили москалі, як українці, свідчить і нагін-

*) Р. Гармаш: „Політична ідея валлітян“, вид. Укр. Критична Думка, рік 1952 (?).

**) М. Гальчук: „Літературне життя на підсоветській Україні“, СУМ, Мюнхен-Парик.

ка, яка довела його до самогубства, і кривавий розгул „розстріляного відродження”, щоб не було кому його ідей далі пропагувати. Українці ж не тільки не зрозуміли, але й з погордою відкидали гасло „азійського ренесансу”, як „романтичні” мрії, — аж поки, раптом, після другої світової війни й нових визвольних змагань, — воно не втілювалося в зовсім реальній визвольній ідеї Антибольшевицького Бльоку Народів — АБН, в якому гуртуються всі азійські народи, уярмлені Москвою, — під проводом України!

І чи не те саме, що „неясні” ідеї Хвильового потверджуються в конкретній дійсності, — чи не те саме стримує Москву від посмертної „реабілітації” цього будь-що-будь колишнього комуніста, з творів якого можна було б багато дечого вилотити проти України, відповідно їх спрепарувавши. Згадав, щоправда, боязливо про Хвильового Л. Новиченко***) щойно 1957 року в „Вітчизні”: „Старше покоління письменників України пам’ятає як, наприклад, націонал-ухильник М. Хвильовий насмілювався кинути отруєне, зложне гасло „Геть від Москви!”. Що з цього вийшло, — добре відомо: з обуренням відкинуті українською інтелігенцією антинародні ідейки буржуазних націоналістів знайшли собі місце на смітнику історії, а творче єднання української, російської, всіх літератур... міцніє й розвивається з кожним днем”...

Поминувши непереконливі вихляси Новиченка, — аджеж коли гасло Хвильового опинилося на смітнику, а „творче єднання” міцніє, то навіщо ломитися у відкриті двері? — приходиться ствердити, що це був у часах „відлиги” чи не єдиний голос про Хвильового, якого знову закрила з того часу печать мовчанки.

2. „Розстріляне відродження” — це була світла доба української літератури, що стала не тільки лучником поміж пробудженням із занепаду половини XIX ст. (Шевченко й ін.), деяким пожвавленням „Молодої Музи” кінця XIX ст. та „шестидесятниками” половини XX ст., — але й внесла нові політичні та визвольні концепції в національну свідомість українського народу, зокрема в Східній і Центральній Україні.

***) „Визвольний Шлях”, 1958.

ЛІТЕРАТУРА:

Юрій Лаврінченко: „Розстріляне відродження”, Культура, Париж-Мюнхен, 1959.

Василь Чапленко: „Пропаді сили”, УВАН, Вінніпег, 1960.

Записки НТШ: М. Глобенко: „Історично-літературні статті”, Нью-Йорк — Париж — Мюнхен, 1958.

С. Маланюк: „Книга спостережень”, 2 томи, „Гомін України”, Торонто, 1962-66.

Збірник матеріалів КНТШ, Торонто, 1966.

„Визвольний шлях”, Лондон 1955-58.

„Літаври”, ч. 2, „Нові дні”, вид. Зальцбург, 1947.

„Арка”, чч. 3-4, 5, Мюнхен, 1948.

Юрій Шерех: „Не для дітей”, Пролог, Нью-Йорк — Мюнхен, 1964.

ЯРОСЛАВ СТЕЦЬКО НА ФОРМОЗІ

На запрошення китайських урядових кіл Ярослав Стецько виїхав 20 вересня 1967 р. до Тайпею, де брав участь у світовій антикомуністичній конференції. Ярослав Стецько репрезентував АБН і Європейську Раду Свободи. У склад делегації Європейської Ради Свободи, яка брала участь в нарадах у Тайпеї, входили кол. міністер закордонних справ Данії, президент Ради О. Б. Крафт; кол. міністер закордонної торгівлі Італії І. М. Ломбардо, теперішній голова Італійського Атлантичного Комітету. У склад делегації АБН, крім Ярослава Стецько, входили ще члени китайської Академії Наук проф. д-р Л. Катона, кол. мадярський повстанець та хорватський делегат Івіца Кокіч.

Серед прийнятих на конференції постанов окремою постановою порушується справа привернення Україні державної самостійності.

М. Гальчук: „Літературне життя на підс. Україні”, СУМ, Мюнхен — Париж, 1952.

О. Ган: „Трагедія Миколи Хвильового”, Прометей, 1948.

М. Лясковець: „Микола Хвильовий”, Звено, Зальцбург — Інсбрук, 1948.

Р. Гармаш: „Трагедія М. Хвильового — трагедія нашого покоління”, Крит. Думка, 1948.

Р. Гармаш: „Політична ідея валліян”, Укр. Критична Думка (рік, місце?).

Р. Задеснянський: „Критичні нариси”, т. 6, в-во Укр. Крит. Думка (рік?).

Віктор Люсієн Тапі: „Ле барок”, Прес універсітер, Париж, 1963.

Ів Дюпелсіс: „Ле сюрреалізм”, Прес універсітер, Париж, 1964.

Енциклопедія „Лярус” — Париж.

Записки НТШ, Нью-Йорк — Париж — Мюнхен, 1958, М. Глобенко: „Українська проза 1920 — початку 1930 років” і „Література підсоветської України”.

Володимир Куліш: „Слово про будинок „Слово”, Гомін України, Канада — Торонто, 1966.

Фотій Мелешко: „Літературна й наукова діяльність В. Чапленка”, Визв. Шлях, 1963.

Семен Левченко: „За волю і державу”, Лондон, 1966.

Українська Молоде! Ти на еміграції мусиш піти в авангарді визвольної боротьби, як іде в ньому молодь на Землях... Своє перебування серед інших народів мусиш широко використовувати для того, щоб навчитися всього, що в них доброго й корисного, але пильно зберігай себе перед розкладовими впливами, які ризикували б твоєю ідейністю та підірвали моральну стійкість.

Звернення Воюючої України. Жовтень 1949 р.

3 ХРОНІКИ СВЯТКУВАНЬ 25-РІЧЧЯ СТВОРЕННЯ УПА

На початку 1967 року в Нью Йорку, з ініціативи Організації Визвольного Фронту та при підтримці багатьох інших українських національних товариств і організацій — постав Крайовий Комітет для відзначення 25-ліття з дня створення героїчної Української Повстанської Армії. Комітет очолив кол. старшина УПА Лев Футала-Лагідний. Крім цього ділового Крайового Комітету в Нью Йорку і з його ініціативи постав Почесний Крайовий Комітет, до якого ввійшли ієрархи Українських Церков, визначні представники організацій і товариств, кол. вояки і старшини різних українських армій, науковці, діячі культури та ін.

В різних місцевостях ЗСА створено понад 30 комітетів для відзначення срібного ювілею УПА. У деяких місцевостях уже проведено свята, в деяких відзначено їх меншими імпрезами, а урочисті академії та бенкети заплановано на місяць жовтень — місяць УПА. В багатьох місцевостях святкування річниці УПА пов'язується із відзначуванням 50-річчя Великої Української Національної Революції, бож обидві ці річниці є виявом єдиної волі української нації — здобути Українську Самостійну Соборну Державу. Коронаю святкувань 25-річчя постанови УПА буде репрезентативний бенкет в суботу 21 жовтня в Коммодор-готелі в Нью Йорку, в якому візьмуть участь представники закордонних амбасад, представники американського політичного і військового світу, представники преси, радіо і телевізії, визначні політичні діячі української політичної еміграції, члени рейдуючих частин УПА і родини бійців УПА, що впали за волю України. Звіт про цей бенкет буде поданий в наступному числі „Вісника”.

● Одним з перших масових відзначень 50-річчя Національної Революції і 25-річчя УПА була Зустріч українців Америки і Канади в липні ц. р. в Торонті, в якій взяли участь понад 8.000 осіб. Крім посла Михайла Стара та ін., на святі промовляв кол. сотник УПА Микола Фриз-Вернигора.

● На Зборі сумівської молоді Канади і ЗСА 30 липня, на Оселі „Верховина”, молодь урочисто відзначила обидві великі річниці.

● У серпні відзначено 25-річчя УПА на Оселі СУМА біля Еленвіллу. В присутності 10.000 людей на початку вересня — на Оселі СУМА „Хортиця” біля Клівленду.

● На Оселі СУМА у Барабу, в стейті Вискансин, встановлено пропам'ятну Пливу з відповідним написом на честь обох річниць та Акту Відновлення Української Держави з 30 червня 1941 року.

● У Клівленді створено 2 квітня ювілейні — діловий і святковий — комітети для вшанування річниці УПА. Головою Громадського комітету став кол. керівник Студентського куреня під Крутами полк. Аверкій Гончаренко, головою Ділового комітету — Володимир Хома. Величний бенкет на пошану УПА відбувся там 14 жовтня. Поет Леонід Полтава виступав у Клівленді з цікавою доповіддю „УПА в українському мистецькому слові”.

● У Дітроїті святковий бенкет на пошану УПА і одночасно для відзначення 50-річчя Національної Революції при масовій участі громадянства відбувся 14 жовтня. В Почесному комітеті були Іх Екссцеленція Кяр Ярослав і губернатор стейту Мічиген Джордж Ромні. Головному доповідь виголосив ред. Данило Чайковський.

● В Олбані, Н. Й., заходами Відділу УКАА був створений Ювілейний комітет для відзначення обох річниць, головою якого обрано інж. М. Свідерського. В рамках тих свят відбулося посвячення прапора СУМА в Коговсі, а в залі готелю „Тенайк” в столиці стейту Нью Йорк відбувся 30 вересня святковий бенкет, як і всюди, з відповідною програмою. Головному промову виголосив д-р М. Богатюк.

● 8 жовтня заходами Громадського комітету в Сиракузах, Н. Й., урочисто відзначено 25-річчя створення Української Повстанської Армії.

● У Чикаго 17 вересня відбулась маніфестація в 50-річчя Української Державності і 25-річчя створення УПА. До Організаційного комітету для відзначення срібного ювілею УПА ввійшли 41 громадська установа й організація на терені того міста. Головним промовцем на маніфестації, з участю понад тисячу осіб, у залі „Шопена”, був о. ред. Семен Ёжик з Канади.

● 14 вересня, заходами Крайового комітету в Нью Йорку, прибув до Америки бандурист-тенор Володимир Луців з Англії, який виступав уже на кількох бенкетах і академіях, присвячених обом річницям. Він закінчить свої гостинні виступи в місті Пітсбургу 5-го листопада.

● 24-го вересня Бруклін, Н. Й., відзначив срібний ювілей УПА, з ініціативи Відділу ООЧСУ, доповіддю ред. Л. Полтави „УПА в українському мистецькому слові”, під час якої рецитували окремі твори пані Олена Футала і Євгенія Енсен. Подібні доповіді вже відбулись, крім Брукліну, в самому Нью Йорку, в Клівленді, в Йонкерсі і в Монреалі, в Канаді, де участь у вечорі УПА взяли також поети Яр Славутич і Дан Мур.

● У жовтні до Канади прибув бельгійський інженер-економіст Альберт Газенбруке, співпрацівник підпільної радіовисільної ОУН-УПА „Афродита” в Карпатах у 1943-45 роках. Він виступив з промовою на бенкеті з нагоди ювілею УПА в Торонті 14 жовтня, а в Нью Йорку виступить на влаштованому Крайовим комітетом для відзначення 25-річчя УПА бенкеті 21-го жовтня.

● 1-го жовтня у Йонкерсі, в залі св. Миколая, відбувся заходами місцевого комітету бенкет з участю понад 350 осіб, на відзначення Ювілею УПА. З головною доповіддю виступив кол. сотник УПА М. Фриз-Вернигора. Показано монтаж „Безсмертний прапор”.

● 8-го жовтня в Ньюарку відбулася Академія, присвячена 25-річчю УПА, з доповіддю проф. Л. Шанковського та великою концертною частиною.

● В постанові Театру у П'ятницю під мистецьким керівництвом реж. Володимира Шашаровського буде виставлена п'єса Л. Полтави „Недосяжні” в різних містах Америки і Канади, як частина загального святкового плану Крайового комітету для відзначення 25-річчя УПА.

Подані тут інформації, очевидно, не є вичерпними,

З НОВИХ КНИЖОК

У СТОРІЧЧЯ КОНФЕДЕРАЦІЇ КАНАДИ

Yuzyk, Paul, *Ukrainian Canadians: their place and role in Canadian life*. Toronto, Ukrainian Canadian Business & Professional Federation, c. 1967. 104 p. illus. ports., map., tables. 23 cm. Bibliography: p. 93-96. Published on the occasion of the 75th Anniversary of Ukrainian Settlement in Canada and the 100th Anniversary of Canadian Confederation.

Канадійський сенатор д-р Павло Юзик, професор історії та славистичних студій Манітобського університету в Вінніпегу, опублікував англійською мовою нову історичну працю про канадійських українців. Вийшла вона в сторіччя створення Конфедерації Канади (1867-1967) та в 75-річчя українського поселення і інформує англійського читача про українців, як третю, після англо-саксів та французів силу, яка дала поважний вклад у розбудову тієї країни. Ілюстрації, статистичні дані та ряд імен документують цю працю, яка вкінці має англійську бібліографію та короткі дані про Україну, включаючи малу та список організацій-членів Комітету Українців Канади (КУК), який з УККА та іншими українськими крайовими організаціями Південної Америки творить Пан-Американську Українську Конференцію — ПАУК.

На початку книжки поміщено портрет королеви Єлисавети II, що належить до 31-го покоління князя України Володимира Мономаха, дружина якого була дочка короля Англії Гарольда II, вбитого в бою під Гестінгсом у 1066 році. Книжка складається, крім додатків, з 22 розділів про населення Канади, 75-річчя поселення українців в тій країні, їх розселення та осяги в рільництві при перетворенні прерій у родючі ниви, в торгівлі та промислі. Не поминено участі українців в політичному житті Канади, в її збройних силах під час світових воєн. Особливо розглядає автор осяги українців на церковному та культурному полі і закінчує свою працю характеристикою їх місійного завдання.

Знайшовши в Канаді волю і з вірою в Бога, — пише д-р Павло Юзик, — українці ні на мить не забувають за країну своїх батьків — Україну, поневолену Москвою, і працюють, щоб приспшити день її визволення.

Д-р Ол. Соколишин

бо відзначення срібного ювілею УПА ще тривають. Але вже тепер можна ствердити, що членство Організації Українського Визвольного Фронту виявило зразкову активність у підготові та відзначуванні 25-річчя створення Визвольної Армії.

Як подав Іван Драч у „Літературній Газеті“ з 22 вересня ц. р., „Товариство культурних зв'язків з українцями закордоном“ влаштувало в Києві зустріч письменників з еміграційною поеткою Вірою Вовк-Селянською. Головував на зустрічі відомий розкладач еміграції Юрій Смолич. Про Віру Вовк говорив В. Коротич, що свого часу захоплював наших „прогресистів“ у Канаді. Говорив і Д. Павличко, що недавно погрожував у своєму вірші розсадити динамітом „буржуазних націоналістів“. А Вовк виступила з „розповіддю про життя еміграції“. Що саме розповідала — І. Драч не подає. Мабуть, цікаві речі.

В. Вовк викладала німецьку мову в католицькому університеті в Ріо-де-Жанейро, а недавно переїхала нав'язувати культзв'язки до Нью Йорку. Це її другий виступ у советській пресі і друга візита в Києві, де вона „заприятнилась з багатьма літераторами“, як пише Іван Драч. В „Літературній Україні“ надруковано кілька її віршів.

Після Ю. Косача це вже другий виступ літературних представників „нової еміграції“ в советських журналах. Хто далі?

НЕ ДАВ БОГ ЖАБІ ХВОСТА ...

„За свою державу, за свою свободу можуть боротися тільки ті люди, що мають у собі велику любов до свого народу“...

Хто написав ці гарні, патріотичні слова? Написав, а власне відписав цю загальновідому істину якийсь пан В. Севериненко у канадійському „Вільному Слові“, знаному із вічних, неперібірливих напастей супроти бандерівців.

В. Севериненко, який запевняє, що має дуже велику любов до свого народу, також у міру своїх сил і здібностей бореться, але не з більшовиками, а таки з бандерівцями. Він дуже любить хор Верьовки і його репертуар, а особи з організацій „Визвольного Фронту“, — пише він, — „не знають історії України в деталях, вони не знають ні про циркуляр Валусва, ні про указ царя Олександра II...“

Севериненко історію України, мабуть, дуже добре знає з малих літ. Ще тоді, як під стіл пішки ходив. І тому він, Севериненко, „вірять, що українці у вільному світі викинуть із свого середовища нездоровий, анархістичний елемент, який нездібний боротися за державу“. Значить, викине осоружних бандерівців!

Отак хоче, отак вірить і отак з убогого свого розуму й написав Севериненко: „викинуть!“ Кудя? То вже не його діло. Хоч на Сибіряку, де вже досить в тих не-нависних бандерівців.

А редактори „Вільного Слова“, що десь у школах, мабуть, таки вчилися, з занадто великого розуму взяли та й надрукували те, що написав Севериненко з убогого розуму. Виставили і себе і свого меншого брата на глум, на загальне посміховище. Але хіба вперше?